

R. Simon

1

את־הנפש־ההוא־מִקְרַב עִמָּהּ: לא כָּל מִלְאכָה לא תַעֲשׂוּ חֲקֵת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם: **שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן** הוּא לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב מֵעָרֵב עַד־עָרֵב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבְּתֵיכֶם: פ שִׁי לֵב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּחַמְשָׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסִּפּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה:** **ה** בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מִלְאכָת עֲבֹדָה לא תַעֲשׂוּ: **ו** שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרְבוּ אִשָּׁה לַיהוָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה לַיהוָה עֲצֻרַת הוּא

מגו עמה: לא כל מלאכה לא תעשו חקת עולם לדורותיכם בכל מושבת בניכם: **שבת שבתון** הוא לכם ועניתם את נפשיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד-ערב תישבתו שבתים: פ שיי לב וידבר יהוה אל-משה לאמר: **דבר אל-בני ישראל לאמר בחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה חג הסופות שבעת ימים ליהוה:** **ה** ביום הראשון מקרא-קדש כל-מלאכת עבודה לא תעשו: **ו** שבעת ימים תקרבו אשה ליהוה ביום השמיני מקרא-קדש יהיה לכם והקרבתם אשה ליהוה עצרת הוא

פִּתְחוֹן קָא ג מוּעֲדֵי דִין א מְעָרְעֵי קֹדֶשׁ קָדֶם יי עֲלֵתֵי קוֹדֶשִׁין וְנִסְכֵינן לֵה בַר שְׁבָאֵי וְ וְבַר קָרֶ נָן

וכך ימים כיון צנקה מכס ט פרוכתכס* (ה) עבודה. הפילו לא העשור יש אף חולו של מונ ה"א (ה"ט): (ל) הקריבה עם ה חוק הקלובים צ יום ביומו. כל שינוי נטחאות * ליפטר פנחס שקסה להם היושבים בקרוב אל הפסח שנאים ימי כל עוד שהם עדין משום דיבור הסמו עשורנים לאיל עש כדמשמע לכאורה ולא מצינו שום מנ מפורש צפ' פנחס חגיגה שיש להם ה

פנחס שקסה להם היושבים בקרוב אל הפסח שנאים ימי כל עוד שהם עדין משום דיבור הסמו עשורנים לאיל עש כדמשמע לכאורה ולא מצינו שום מנ מפורש צפ' פנחס חגיגה שיש להם ה

לקט בהיר

דש"י

מש"כ כאן ציוה"כ (ג"א), ומה שאמר רבינו "בחפלה" כח"כ אינו, אבל הסגל ר' עקיבא סבר כן בר"ה ל"ב, ופירושו שמנך מקדש ישראל ויום הכפורים (צל"ד): (מה) שאפשר שפירושו גלות, נכרת ממקום זה למקום זה, וכמו שכתב רבינו לעיל כ"ב ג': (מו) יש גורסים "וכל" מלאכה בוא"ו, ואז שייך על פסוק כ"ח, והיותר קרוב בלא ווא"ו: (מז) ד' לאוין כתובים במלאכת יוה"כ, (ח) פ' אחרי ע"ז כ"ט וכל מלאכה לא תעשו, (ב) כאן פסוק כ"ח וכל מלאכה לא תעשו, (ג) כאן פסוק ל"א כל מלאכה לא תעשו, (ד) צפ' פנחס כ"ט ו' כל מלאכה לא תעשו: (מה) וצריך קרא יחידה על מלאכת לילה, משום דכתיב "יום" וכל מקום דכתיב יום בין במלות עשה ובין במלות לא תעשה (אם אין קרא לרבות לילה) אינו שייך רק ביום, וכן הוא בעניו יוה"כ שצריך קרא, וכן בשבת, וכל מקום (ב"ב), ובפרט כאן דכתיב "בעלם" היום הזה בין באזהרה ובין בעונש, שפירושו בעלמו של יום, כלומר יום ממש (וצריך לכתוב בעלם כדי למעט חוספת יוה"כ מלאו וכתת) ודאי שיש לטעות שאין איסור מלאכה בלילה וצריך לרבותה (רא"ם), ואחר שנתרצה נחברר שפי' מיכת יום יום שלם דהיינו מעת לעת: (מט) הנה צפ'

אור החיים

לדון המאור היום לסגל סגל דבר זה: **לד.** הזזה חג הסוכות. בחורת כהנים דרשו יחור

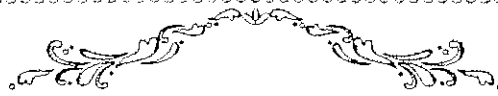
הזה, ופירשתי לו. מועדי

מועד"י) שאכ

וזנתי אר נפשוניכמ גרשהו ארזש - מליות אכילג דזוג יומ הכפורית - מליות אכילג דזוג יומ הכפורית

ספר

ערוגת הבשם

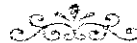
חידושי אגדה
על
חמשה חומשי תורה

אשר השאיר אחריו ברכה
הרב הגאון הצדיק המפורסם בכל קצווי ארץ
בתורתו וצדקתו חסידותו ופרישתו
מון **מושה** בן הרב הגדול הצדיק חריף עצום
המפורסם בשם טוב מו"ה **עמרם** זצלה"ה

גריןוואלד

מק"ק טשארנא

בעהמ"ח ספרי ערוגת הבשם ועוד
שהיה אב"ד ור"מ בק"ק הומנא ובק"ק קליינווארדיין
ואח"כ בק"ק חוסט יצ"ו
ושם חלקת מחוקק ספון

ספר ויקרא

נערך ונסדר על ידי
הרב אהרן שפירא
נאדאל - בני ברק

יוצא לאור על ידי נכד המחבר
יהושע בהר"ר דוד גריןוואלד

ברוקלין
שנת תשע"א

ראוי לרחמים, גם על זה צריכין לדון. ומדוייק דנקט לישנא כפילא, יושב על כסא רחמים, ומתמלא עליהם רחמים. דעל זה גופא יושב על כסא רחמים, כדי לדונם שראויים הם לרחמים, וא"כ לעשו לא נלמח מזה שום זכות. ובוה ניחא מדרש רבה הנ"ל, דהנה בזה דכתיב זכרון חרועה, פירש רש"י ויקרא כג. [כ] לסדר עליה מלכיות וזכונות ושופרות כדי לזכור עקדת יצחק ב"ה. והוי קשיא ליה למדרש רבה הנ"ל, למה לנו להזכיר בשביל זה מלכיות וזכונות ושופרות, הלא השי"ת בלאו הכי זוכר מעשי עולם. ועל זה קאמר, בחודש השביעי הוא ירחא דשבעתא, והכוונה על השבעה שנשבע לאברהם אבינו ע"ה, ועל ידי זה יושב על כסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים, וא"ש בס"ד.

76 שבת שבתון הוא לבם ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב וגו' [כג. נצח. דרשו רז"ל [וימא פא. ב] וכי בתשעה מתענין, והלא בעשור מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושוחה בתשעה, מעלה עליו הכתוב כאילו התענה חשיעי ועשירי. ועיין טו"ז [או"ח סימן תרד ס"ק א] שהקשה, אמאי הוציא רחמנא האכילה בלשון עינו, הוי ליה למימר בהדיא שמצוה לאכול בערב יום הכיפורים, עיי"ש מה שתיכך.

ולפענ"ד נראה בס"ד, דאזי כתב רחמנא תאכלו בערב יום הכיפורים, הוה

פח. לשון רש"י שם: זכרון פסוקי וזכונות, ופסוקי שופרות, לזכור לבם עקדת יצחק שקרב תהתיו איל. כטו. עיי"ש בלשון רש"י: דהכי קאמר קרא ועניתם בתשעה, אכילה השעה אני קורא עינו, ובין

אמינא דאפילו התענה כל היום, רק פעם אחת לעשותי ערב אכל, קיים מצות עשה זו. השתא דכתב רחמנא האכילה בלשון עינו, אמרינן כי היכא דבעינו אי אפשר לומר כשיאכל כל היום ומונע עצמו מאכילה שעה אחת או שתיים, דזהו פשיטא דאינו בכלל העינוי, הכי נמי באכילה אינו יוצא ידי חובתו אי מתענה מקצת היום ואכל אח"כ. וזה דלא כשיטת המגן אברהם בסיומן חר"ד [פ"ק א], אלא כשיטת השל"ה הק' שם [מסכת יומא עמוד התשובה אות ט] בבאר היטב [פ"ק ב] דאף מקצת היום אסור להתענות.

ובוה יתפרש כמין חומר, מה שפירש רש"י בראש השנה דף ט' [ע"א ד"ה בל] במימרת הש"ס הנ"ל. וז"ל, וכיון שהוציא רחמנא האכילה בלשון עינו, כל מה דמפיש באכילה ושחיה טפי עדיף ב"ה. ולכאורה, לא ידענא מה בעי רש"י בזה. ולהנ"ל ניחא בס"ד, דרש"י בא לפרש, מאי שנא דהוציא רחמנא בלשון עינו ולא כתיב אכילה בהדיא, וזריך לומר כהנ"ל, והיינו דבא רש"י ללמדנו, ודו"ק. L

ולקחתם לבם ביום הראשון פרי עין הדר בפת תמרים וגו', וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים בשנה וגו', כסבת תשבו שבעת ימים וגו', למען ידעו דורותיכם וגו' [כג. מ"ג]. יש לדקדק, דהא האי וחגותם קאי על מצות חגיגה, והוא אינו

דאכילתו עינו חשיבה, כל דמפיש באכילה ושחיה טפי עדיף, דהא מדקאמר בערב על כרחק לא מקפיד אעינו דתשעה, וכי קרי עינו בתשעה אכילה ושחיה דדיה קרי עינו.

עולם, הזכירו.

הנסיון קשה לו יקרא גדול אבינו כנגד שום זון על

ו צדיק קאי על אחריו ו לפני שפרו

זכור לנו יא מה שום

מלכיות, ראה מעשי

ח בחר

הר בנו ישראל

אבל להחליש

ז זכור וזו זה.

הזכונות

יה שלא מי אס

6

Moellin, Jacob ben Moses

ספר

מהרי"ל

מנהגים

של רבינו יעקב מולין זצ"ל

יוצא לאור ע"פ דפוסים ישנים וכתבי יד
בצירוף ציונים ומקורות, הארות והערות
שינויי נוסחאות ומפתחות

על ידי

שלמה י. שפיצר

מפעל תורת חכמי אשכנז
מכון ירושלים • תשמ"ט

7 ←

[ט] שאילו למהרי"ל סג"ל על"ה שנדרה שלא לאכול בשר ולא לשתות יין רק בשבתות וימים טובים מה דינה בעי"כ. והשיב שמוותרת לאכול בכל רצונה ולשתות לבה בזום זה דנמו מתקרי יום טוב¹. דין תענית הלום בעי"כ עיין לעיל².

[י] דרש מהרי"ל סג"ל מתי שפוסק אדם סעודתו שוב אסור לו לאכול ולשתות עוד גם אם עוד היום גדול³. אכן נשים וקטנים שאין יודעים איסורא זו אם חוזרים ואוכלין או שותין אין מוחין בידם, כיון שהם רגילין בכך שמא אינם מקשיבים מוטב יהיו שוגגין ולא יהו מוידים. אכן היודע האיסור אסור לו הואיל שפסק⁴.

[יא] בערב"ה מרם הולכין לבה"כ יערוך כל אדם שלחנוי כבשאר יום טובי וידליק הנר⁵. ואמר מהרי"ל סג"ל שלא יברך על אותו הנר, אלא אם כן כדאירע י"ב בשבת⁶, וכן הוא במרדכי תחילת הלכות י"ב⁷. ולא נהגין כא"ח אשר

שינויי נוסחאות

[ט] א. בכת"י: אשה. ב. בכ"י 2. אפ. דאוק. הובא הקטע הדין בזה כאן.
[י] א. שהפסקי זה בעי"כ נמנחה (3). ב. הוספה: ולא נהגין כמו שהחיר בא"ח⁽¹⁾.
[יא] א. כשפוסקין הסעודה (2); אמר מהרי"ל סג"ל טרם ילך אלס לבה"כ אחר סעודה המפסקת יתקן... (אפ).
ב. עס שמי מפוח (9). ג. הנרות (1). ד. (6). אשה נרות שלה (10). כמנהג כלל ע"ש (11). מעטוד יום גדול כדרך שנהגין כלל שנת (2).

[י] 1. דברי רבינו הובאו בב"ח סי' תרח, ובמג"א שם ס"ק ד, ובמקו"ח שם.
2. בסי' תרח, ובשולחן ערוך פסק כדברי הטור ולא כדברי רבינו. ובמגן אברהם שם הביא בשם הב"ח דמאחר דרבינו כתב לא לאכול שאין להקל. ועיין שם במשנה ברורה ס"ק יב דכתב דנכון שקודם ברהמ"ז יאמר בפירוש שאינו מקבל עליו עדיין התענית.
3. ע"פ הגמ' ביצה ל, א וראה בנידון בשו"ע ובנו"כ סי' תרח סעיף ב.
[יא] 1. כ"כ המרדכי ביומא סי' תשכה ובספר המנהגים, ופסק כן הרמ"א בסוף סי' תרי.
2. כן כתב האגודה בסוף יומא דביו"כ שחל בשבת לכו"ע מברכין, והובא בהגהות המנהגים סדר יוכ"פ סי' קמח.
3. יומא סי' תשכה, וראה גם בשבת סי' רעג ובאגור סי' תתקכז.
4. סי' תרי.

כותח מרבה זרע, כי אפשר כותח מקרר הרבה מאד, ואיכא תרתי מקרר ומכחיש הגוף, משא"כ בחלב דעלמא. ועוד אפשר אפילו חלב בלא כותח כשאוכלין ממנו מעט מקרר ולא מרבה זרע, כמו שמצינו שיש חילוק בין פורתא לטובא גבי חמרא, דאמרינן (ברכות לה, ב) פורתא מיסעד סעיד טובא מיגרר גריר. וגבי חלב אפשר הדבר איפכא טובא מיסעד סעיד ומרבה זרע ופורתא מיגרר גריר ולא מרבה זרע. ואולי על זה סמכו בני אוסטרייך ודיינוס אם אכלו חלב גמור בלא כותח. אך טוב יותר מעט כותח לאכול דמקרר מאד ומכחיש הגוף, ומעט ממנו מיגרר גריר ואיכא תלתא לטיבותא, אב"ן].
[ט] 1. כ"כ בשם רבינו הד"מ סי' תרד, ובשכנה"ג בהגהות על הטור אות ב, ובמטה משה סי' תתמד. וע"פ רבינו פסק הרמ"א בסי' תקע דמי שנדר חוץ מיו"ט עיוה"כ נכלל בכלל יו"ט, ראה במג"א שם ס"ק 1.
2. הלי' ימים הנוראים סי' י ריד.

הלכות ערב יום העיד בשם הרא"ה מותר להטמין כשחל לשבת ושם מותר מע [יב] ואת הנר אע מקום שנהגוי דקא ואז הוא מונע את מפותיהן לאור ה עושה תרי קולוי, וכשנכנס לחדר משכבו. ויתרחק יגע בה אפילו בא מהרגל דבר עביר אפ"ה צריך להרוז דין שצריך להרד סי' נ"ב⁵.

* מהרי"ל זק ויל"ה הורה ב (הגהת ר' הירץ)

ד. הוספה: לך מהרי"ל הנו וממון כך א"ל נמה מדליני [יב] א. לנר נימו (2). ב (שכ"ט). ד. מ"מ אסור

5. אמנם רבינו פסק דל שם סעיף ב פסקו כדע שם בד"מ, ובב"ח, ובש ב, אך לא ס"ל כוותיה דהפר"ח והגאון הסכיב בשם רבינו.
6. ראה אודותיו במור עמ' פא ואילך.
7. הוא הרב יעקב מרגי
8. כן הביא בספר יזכ שם שמצא כתשובת כשחל בשבת. וראה עח
9. במרדכי לפנינו ביוכ
10. כ"כ בשם רבינו ובשכנה"ג וכ"פ הרמ"ו

ספר

שני לוחות הברית השלם

חלק עשרת הדברות

אמרות טהורות, מפנינים יקרות, חבור על שתי תורות, בכתב
 ובפה מסיני מסורות. ערוכות וסדורות, מהגבור בגבורות,
 איש אלהי בוצינא קדישא מרא דארעא דישראל, החכם
 השלם בכל מדות וחכמות גלויות וסתומות, הגאון
 אשר שפעת יפעת אור תורתו, זרח בכל
 התפוצה, מקצה אל קצה, כבוד מהר"ר
 ישעיה במה"רר אנרהם הלוי זצ"ל
 ממשפחת הורוויץ, הספון וטמון
 במנוחתו בארעא קדישא
 ונשמתו בגנוי מרומים תחות כורסיה דעתיקא קדישא

מהדורה מחודשת מפוארת ומושלמת כלולה במעלות:
 תיקוני שגיאות ושיבושים, פיסוק מלא, תרגום מאמרי הזוה"ק, מלואים והשלמות,
 הערות וביאורים, פענוח ראשי תיבות, תוכן העניינים מראה מקומות וצינונים,
 קונטרס מפתחות, ועוד מעלות רבות כאשר עיניכם תחוינה מישרים

נערך ונסדר מחדש בעזר שו"ת ע"י

מאיר כ"ץ

מפעל השל"ה השלם שליח מכון "יד רמה"

חיפה

זית מעומף בשק, ראשו בין ברכיו. ואחר כך מעמידו אותו ומתירין לו כל הדיינים את נידויו ולובש בגדיו וסר עונו וחמאתו תכופה. והחכם העושה הסדר מקבל כל היסורין הללו בנופו קודם הכל, משום התקוששו וקושו (בבא בתרא ס ב), וממנו יראו וכן יעשו. זה הסדר נכתב אלי מקהילה קדושה חברון טוב"ב. וירא שמים יוצא ידי שניהם, וכל המרבה הרי זה משובת.

ז. בערב יום כפורים כשאוחזו התרנגול להתכפר בו, לאחר שיאמר הפסוקים והבקשה, יסמוך ידיו עליו, ותיכף לסמיכה שחיטה. ויתנו לעניים, או יתן פדיונו לעניים, וזה טוב יותר, לפי שמתביישין בשנותנים להם התרנגולים, כך דרש מהר"ל (הלכות ערב יום כפורים). ומו שנוהר תמיד ליתן מעשר מכל ריוח ומחלק בין עניים, אזי זה הפדיון לא יקח ממעות מעשר רק ממעות של עצמו. ובוה שכתבתי שצריך ליתן הפדיון לעניים, נוחא מה שכתב המור סימן תר"ה. וזה לשונו, ועוד שמענו מחכמים הראשונים שאף-על-פי שבהמה דמיה יקרים יותר מתרנגול, אף-על-פי-כן תרנגול מוכתר, גבר תחת גבר. ולפום ריהטא קשה, לענין כפרה מה תלוי ביוקר. ולפי מה שכתבתי נוחא, דכשהיה ביוקר או מרויחים העניים, והדבק במצות הצדקה יתן לעניים ויוסף כהנה וכהנה בתשלומי כפל.

ז. ב. האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי (ברכות ה ב). כלומר, כאילו היה מצווה להתענות תשיעי ועשירי והיה מתענה בהם היה לו שכר רב, כך מקבל שכר, האוכל בתשיעי ומתענה בעשירי. כי אכילת התשיעי היא בשביל תענית העשירי, נמצא האכילה כלולה מהתענית. וענין הזה כתב המור (סי' תרי"ד) לפי פשטן של דברים, כדי שיהיה חזק ויוכל לסבול עינוי של מחר של העשירי. ולפי טעם זה, הסעודה העיקרית היא סעודת הערב. ואפשר לטעם זה, מי שלא ירצה לאכול עד סעודת הערב הרשות בידו. וכן נראה לפי טעם האכילה על פי הסוד, שכתב האלהי מהר"מ קורדוורא שיובאו דבריו לקמן בפרק שני (הלך תורה אור, אות קל"ד). וכן משמע קצת במשנה פרק ח' הגדרים (משנה ו'), אמר קונם בשר שאיני טועם עד שיהא הצום, אינו אסור אלא עד לילי צום, שלא נתכוין זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול בשר. פירוש 'לילי הצום' — ליל צום כפורים, שמצוה להרבות בסעודה בערב צום כפורים. הרי שסעודה העיקרית היא בערב סמוך ללילה. מכל מקום נראה דאסור להתענות עד הערב, דאפילו תענית שעות מקרי תענית (תענית יא ב). ואף שסעודת הערב היא עיקרית, מכל מקום האכילה היא כמו העינוי. ומה עינוי כל היום, אף אכילה צריך לראות כל היום שלא היה מעונה. ל

ז. ט. ולפי טעם הוזהר בסוד האכילה שיובאו דבריו לקמן בפרק שני (פרק תורה אור, אות קל"ה), אזי כל היום הוא יום טוב ומצוה לענג בו. ובמנהגי מהר"ל (הלכות ערב יום כפורים, סעיף קב"א) שאלו אותו, על אשה שנדרה שלא לאכול בשר ולא לשנות יין רק בשבתות וימים טובים, מה דינה בערב יום כפורים. והשיב, שמותרת לאכול כל רצונה ולשמח לבה ביום זה, דגם הוא מתקרי יום טוב. ל

י. ובספר מהר"ל דף מ"ח (סוף הלכות ימים הנוראים) כתב וזה לשונו, שאלו מקמי מהר"י סג"ל, האיך עושין בתענית חלום בערב יום כפורים. ואמר, דיכול לאכול ויניח להיטיב לו חלומו. וכן איתא בגמרא (פסחים סח ב), מר בריה דרבנא כולא שתא יתיב בתעניתא, בר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי. ופירש ראב"ה, דבתענית חלום מיירי. ואמר מהר"י סג"ל, דהרצוה להחמיר ולהתענות, יאכל סעודה המפסקת עם בני הבית, ודוגמת תענית חלום בערב תשעה באב, דצריך גמי לאכול סעודה המפסקת כדפירש שם (הלכות תשעה באב). ואמר מהר"י סג"ל, דמגמרא דלעיל גמי משמע דאין להתענות תענית חלום, לא בפוריא ולא בשבועות, עכ"ל. ומה שאמר, דמי שרצוה להחמיר יתענה תענית חלום בערב יום כפורים ויאכל סעודה המפסקת, לא נראה כן מהגמרא שהביא, דמשמע דאיסורא הוא אפילו תענית חלום. דאילו היה היתר להחמיר ולהתענות, בודאי היה מחמיר על עצמו מר בריה דרבנא והיה מתענה בו, אלא בודאי איסורא הוא. ואין להקשות, האיך יהיה חמור ערב יום כפורים משבת. ויש לומר, דשאני ערב יום כפורים דפרט הכתוב בהדיא בו, וציוה על האכילה, והאכילה במקום עינוי, מה עינוי כל היום, אף אכילה צריך לראות שלא יהיה מעונה בכל אותו היום אפילו במקצת ממנו.

יא. וענין ליל ט' בתשרי. הנהגים שלא לאכול בשר ופירות ושלא לשנות יין רק בשבתות וימים טובים, נראה בעיני, דתלוי במנהג מקומות בענין אשמורת הבוקר. באותן המקומות שנוהגים קודם עלות השחר בערב יום כפורים להשכים במאד ולהרבות בסליחות ובתחנונים, אזי אין עושין אותו ליום טוב גמור עד אחר הסליחות ותחנונים. ואותן המקומות שאין אומרים רק מעט, ומחסרים ממה שנוהגים בשאר ימי תשובה, נמצא מחזיקים גם הלילה ליום טוב. ואף על-פי שאומרים קצת סליחות, מפני שהוא על כל פנים יום אחד מימי תשובה. ולפי מנהגם, גם הלילה מישך שייכא ליום. וכן הוא מסתברא דלילה הוא כיום, כמו שמצינו בשבת ויום טוב וראש חודש וחנוכה ופורים. ואף-על-פי שנופלין על אפיהם במנחה שקודם לו, מכל מקום מיד כשמתחיל הלילה, הוא יום תשיעי, שהאכילה בו חשובה בעינינו. ל

שמאמין בו. עוד יחבארו לקמן בדרושים, כמה טעמים בסוד אכילה זו. L

סוד אהבת השלום והמחילה קודם יום הכפורים

ק"ל. כתב האלהי מהר"מ קורדוורא בספר עבודת יום הכפורים, נודע (יומא פה ב), כי כל עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר. אמנם, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו, לכן צריך לפשפש בזה ולשוב לרצות את חבירו. והטעם לזה, כי הנשמות מתראות לפניו ביום זה, בסוד הבינה שהוא שורש (אל) [כל] הנשמות, והנשמות הנכונות בתשובה הם המעוררות התשובה העליונה, שכן דרך השרשים להתפעל מענפיהם התחתונים. ועתה אם ימצא בינו לבין חבירו מינא, הרי הוא מפריד ומחלק השורש העליון, וכמעט מכניס בו שגאה שהיא פירוד, ואיך אפשר שיושפע עליו אור התשובה, והוא מפריד בו חס ושלום. ולכן אנשי מעשה שברור התנאים והאמוראים, אף אם היו הם נעלבים, היו מציאיין עצמם לעולביהם, כדי שיתרצו זה לזה, בדמוכח בגמרא (יומא פו א). והענין לזה, כי סוד הנשמות הם ששים רבוא, וכן הרוחות, וכן הנפשות בסוד הבינה והתפארת והמלכות. והו' דור הלך ודור בא' בו' (קהלת א, ד), ואין דור פחות מששים רבוא (קהלת רבה א, ד, אות א). וכדי להמשך מאור העליון, צריך שיהו ששים רבוא לב אחד, כדי שיתיחדו בשמא קדישא עילאה רברבא, דלא שריא אלא באחדות השלם, כענין שהוא אחד. ולכן צריך שיתיחדו למטה הלכות, ולמעלה הנפשות והרוחות והנשמות, ואו ודאי שריא שמא קדישא בסוד האחדות, כאשר נבאר בס"ד. ולכן צריך לתוקף השלום ולהחזיק בו ולהתאחד בלב אחד, כדי שימשיכו עליהם השם הנוכר, עכ"ל.

סתרי יום הכפורים

ק"ל. זה לשון תולעת יעקב (סתרי יום הכפורים), יום הכפורים הוא יום התגלות המאור העליון (רמו לכתר עליון הוורח ומשפיע לכולם, ועל ידי בינה נודע הדבר, כמו שנאמר (משלי כ, ה) 'מים עמקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה') ששאר המאורות וורחים משם, הוא סוד העולם הבא שאין בו אכילה ושחיה. לפיכך נצמוינו להתענות בו, לרמוז אל המאור המתגלה ביום ההוא, אשר בהתגלותו יופיעו כל מיני צהלה ושמחה וכפרה, כי היום גורם. ולפיכך נקרא יום כפורים, שמקנה כל מיני לכלוך ומעבירו מלפניו, כענין שכתוב (ויקרא טו, ל) 'כי ביום הזה יכפר עליכם' וגו'. וסוד הכתוב, כי בתחלה יכפר ויקנה המקדש העליון. ואמר 'כפר', לרמוז על המקנה, ולפיכך בא בלשון נסתר, ואחר כך 'עליכם'. ועוד 'עליכם' — בשבילכם, שיעביר מן המקדש את הגלולים ואת רוח הטומאה ל'סתר אתכם מכל חמאתיכם'.

אינו נרצה לפניו, מפני שהוא בדאגה. אלא אם שמח בתשיעי או מתקבל תענית העשירי. אם כן, נמצא שמחת התשיעי מעין צום ותשובת העשירי, ולכן מעלה עליו כאילו התענה תשיעי ועשירי.

ק"ל. והנה יום הכפורים עצמו אין בו אכילה, מפני שצריך לענות הגוף, ולהחזיק הרוחני שהוא הנפש והרוח והנשמה, ומזון יום הכפורים הוא מזון העולם הבא. לכך צריך לענות הנפש הבהמית הזאת, ולהגביר הנפש הרוחנית משפע עולם הבא. ומטעם זה, מזון יום הכפורים הוא להיות נהנין מזיו השכינה, והקדוש ברוך הוא חפץ בטבע שהם הדברים התחתונים הדברים הנשמיים, שלא ברא הנמצאות אלא בסבת התחתונים האלו, ואם ימיתם יספו כרגע וצריך לזונם ולפרנסם, ולזה צריך להקדים אליהם המזון והקיום. ולזה כמו שבשבת הוא מזון הנפש הרוחנית והיו בערב שבת לוקמים לחם משנה (שמות טו, כב), כך ביום הכפורים יטלו לחם משנה בערב יום הכפורים למזון הנשמי הוה שלא לענות וימותו, בעבור ההיות התחתונות שאינם מתפרנסות משפע העליון. ולזה לחפץ הרוחני לנשמי, שאין קיום לעליון אלא על ידי התעוררות התחתון, אמר, כל האוכל בתשיעי כאילו התענה בו. שהרי האכילה הזאת צורך גבוה, לקיום הנמצאות התחתונות שהם סיבת קיום העליונות. ונודע שהתשיעי הוא סוד החכמה מימי תשובה כדפירשתי לעיל, והוא הונה ומקיימה בהויות התחתונות, כאמרו (תהלים קד, כד) 'מה רבו מעשך ה' כלם בחכמה עשית'. ולזה נוטל אכילה מערב לקיים שביתת הלבון העליון, על דרך שית [אלפי] שנין הוה עלמא וחד חרוב (ראש השנה לא א), וההויות התחתונות מתקיימות במה שמתרו מערב שבת, ואז קיום הרוחניות מהלבון העליון והכל דבר אחד, עכ"ל.

ק"ל. וזה לשון הוורח בפרשת אחרי מות (ח"ג דף ס"ח ע"ב), 'תענו את נפשתיכם' (ויקרא טו, כג) קאמר, בנין דישראל משחכחין קמיה מלכא קדישא, ויהא רעותא דלהון לגבי קודשא בריך הוא לאדבקא ביה, בנין דיתכפר להו חובייהו. ועל דא מאן דאכל ושתא בתשיעא, ומענג נפשיה במיכליא ובמשתיא, אשחכח בעשירא עינויא דנפשא, בתרין חולקין. ואשחכח כאלו אתעני תשיעאה ועשיראה. 'את נפשתיכם', לאכללא כולא גופא ונפשא, ולא תכנעא בהדיא יומא לאתכפרה על חוביהון, עד כאן. פירוש, 'נפשתיכם' רומז לב' נפשות, דהיינו גוף ונפש. ועינוי הגוף הוא התענית, ועינוי הנפש הוא האכילה. ובתשיעי מענין הנפש דהיינו האכילה, וביום כפורים מענין הגוף, ובוה הם שניהם מעונין. ועוד יש טעם לדבר, מאחר שהוא שמח וטוב לב בערב יום כפורים, בהאמינו אמונה שלמה שיום המחר יהיה יום סליחה וכפרה לכל עם ישראל, ומאותה שמחה אוכל ושותה, לכך נחשב כאילו התענה, כי היא שמחה של מצוה, מצות יום הכפורים

12

שמוע אורח סי' מקני' [כ"ג בנ"ה]. מ"מ נראה פשוט דהרמב"ן מודה
כאן דכל זמן שמוחר לאכול מותר נחמיה, דדוקא גבי משעה בלב אכרו
מחמת חטונג, אבל כאן גזירת הכתוב ולא שייך זה מה שנהנה לאחר שעה,
ועיי' בנמ"ן שמקיים שגראה שרופן לגורך משעה בלב, אבל כאן מטא
עליו נראה לקדוש ה' מוכבד, וזה פשוט.

ואינו הושש. ואפילו לנטורי פירי אמרו זכרונם
לברכה [שם] שמוחר לעבור במים עד הצואר, וכל
שכן לדבר מצוה, בין בהליכה בין בחזרה.²²

ובענין הסנדל פירשו לנו מורינו²³ ישמרם אל
שסנדל הוא בכל מקום של עור, וזהו שאסור ביום
הכיפורים, אבל לא של מין אחר. וכללא דמילתא
לפי קצת הפירושים דכל שהוא ראוי לענין חליצה
כלומר שהוא של עור, הוא אסור ביום הכיפורים
ומותר לצאת בו בשבת ברשות הרבים, וכל שאינו
ראוי לחליצה, כגון של שעם²⁴ וגמי והוצי'²⁵
וכילי' ושאר מיני עשבים מותרים ביום הכיפורים,
ובלבד שלא יצא בהם למקום שאינו מעורב,
דמשאוי חשבינן להו'.²⁶ ומן המפרשים רבים
ונכבדים מתירין לצאת בכלן ברשות הרבים.²⁷

ודין חולה שיש בו סכנה, שמאכילין אותו על
פי רופא בקי, או על פי עצמו ואפילו רופא אומר
אינו צריך.²⁸ ודין עוברת שהריחה, ודין מי שאחזו
בולמוס.²⁹ ודין קטנים בין תינוק בין תינוקת מאי זה
זמן מענין אותן כל היום מדרבנן, וכך מאיזה זמן

כב. עיין מ"מ אות כ"ב. כג. כ"ה ברש"י ויבמות ק"ב ע"ב. ועיין מ"מ אות
י"ד. בד. מין גמי. כד. סנדל של כמות תמרים. כו. סנדל של עשבים [רש"י]
יומא ע"ח ע"ב. כז. כ"ה דעת הרמב"ן בשבת ס"ו ע"א. ועיין מ"מ אות י"ד.
כח. כ"ה דעת הרא"ש ביומא מ"ח ס"ו ז'. כט. כמ"ש ביומא ס"ב ע"א.
ל. כמ"ש שם ס"ב ע"א וס"ג ע"א במשנה.

נראה דעמו שדעת הר"מ שהוא רק
אסמכתא, ועיין בר"מ כאן פ"א ה"ו ונראה
משנה באריכות, ולהאריך בענינים אלו נרץ
אריכות גדולה בסוגיא דר"ה ט' ע"א ויומא
ס"ס ואין כאן מקומו, בין כך ובין כך עכ"פ
היה לו להרצ המהמר להביא זה.

וזה כמה שנים אשר ראיתי בספר אחד
ושמו פלאי' ואינו כדי שנסתפק
אם נשים חייבות באכילת ערב יום הכיפורים,
אי נימא דהוי מלכות עשה שהזמן גרמא, או
דילמא כיון דלפקיה רחמנא בלשון עינוי
ובענינו נשים ג"כ חייבות מחויבות ג"כ
באכילת ערב יום הכיפורים, ואינו זוכר עתה
אם נפשט לו הספק. ולענין נראה, כיון
דחזינן דאף תוספת יום הכיפורים אף
דדרשינן [ביומא ס"ס] מקרא, ויש דורשים
ג"כ מקרא דועניתם, מ"מ מותר בשוכה
כ"ח ע"כ כיון דליכא עונש ואזהרה הרי
נשים פטורות אי לאו ריבוי דהאורח, א"כ
לענין ערב יום הכיפורים דלא נתבאר בש"ס
ריבוי דהאורח נשים פטורות ל'. אך אי נימא
דדרשת ר' חייא הוא אסמכתא וחו"ל
אסמכו למלכות עינוי, א"כ כמו דחייבים
בעינוי כן חל עליהם תקנת חו"ל בערב יום
הכיפורים, אבל אי אמרינן דהוי דלחייבת
מהיכי תימי יתחייבו הנשים כיון דהזמן
גרמא וליכא ריבוי לחיובא, ומדרבנן לא
שייך לחייבנהו כמבואר בנרכות כ' ע"כ גבי
קידוש היום דמלכות עשה שהזמן גרמא לא

חייבנהו חו"ל. ולפי מה שכתבתי דאם נאמר דהוא מדלורייחא אין נשים
חייבות באכילת ערב יום הכיפורים, א"כ יותר נראה כדעת הכסף משנה
[הני"ל] שדעתו שהוא רק אסמכתא, דאילו היה מן המורה היה חילוק בין
אנשים לנשים והיו מסתעפים כמה דינים לענין שבעות ונדריים ועוד לכמה
ענינים, והיה להר"מ להזכיר זה בשום מקום דנשים פטורות מזה, על כן
נראה דהוי אסמכתא, א"כ חו"ל אסמכתא למלכות עינוי ואין חילוק בין אנשים
לנשים, כן נראה לעני' דל'.

דע, דזה פשוט דבערב יום הכיפורים דמלכות לאכול אין חיוב דוקא פת
כמו שנת ויום טוב, דלא מלניו זה בשום מקום רק מלכות לאכול,
ויולא צל דבר, וכן הוא במגן אברהם הלכות מגילה סי' תרנ"ה [סק"ט]
גבי פורים, וכאן נמי תולדי הוא כן, וזה נראה פשוט ל'. ונראה לעני' ד
כיון דאכילת ערב יום הכיפורים נפקא לן מלשון עינוי אפשר לומר דאילו
יולא אלא אם אכל בערב יום הכיפורים שיעור כמות דכהאי גוונא לא
הוי עינוי ביום הכיפורים, ואכילה זו גזירת הכתוב דנקרא עינוי, אבל
בפחות משיעור זה דביום הכיפורים לא עבר על מלכות עינוי והוי
כמענה, א"כ בערב יום הכיפורים לא ילא דהוי כמענה, דפחות
מכמות בשיעור הליקוף הוי עינוי ובערב יום הכיפורים אסור להתענות,
על כן נרץ לאכול שיעור כמות בתוך אכילת פרס, ושאיני משאר שנתות

לו) בלימודי ה' שם כתב להיפך, כיון שהגמ' לא מבארת דאיצטריך האורח לרבות נשים
לאכילה בערב יוה"כ, מוכח דפשיטא ליה דחייבות.
לו) בלימודי ה' שם הביא מגדולי הפוסקים המג"א והרד"ב שנוקטים שזו דרשה גמורה
מהתורה, ומסיק שאין לפטור נשים מטעם מ"ע שהזמן גרמא, כיון דאכילה דתשיעי צורך
שיעורי הוא, וכיון דנשים איתנהו בעינוי איתנהו נמי באכילה דתשיעי, כמו שמצינו בברכות
כ' ע"ב גבי חפלה דרחמי ניהו גם נשים חייבות. ועיין במכתבו של האדר"ת בשר"ה מערכת
יוה"כ פ"א סי' א' אות ג' בסופו.
לח) האחרונים האריכו בזה, ראה שו"ת חסד לאברהם מהדו"ת אור"ח סי' כ"ה, שו"ת כתב
סופר אור"ח סי' ק"ב, חכמת שלמה אור"ח סי' תר"ד, ובשר"ח שם.
לט) בשר"ח שם כתב דרבינו לשיטתו לעיל שמצוה זו היא מגזירת הכתוב. אולם לפי
מש"כ רש"י והרא"ש יומא פ"א ע"ב בטעמה של מצוה זו כדי שנוכל להתענות ביום
הכיפורים, י"ל להיפך שצריך פת או דברים המזינים, ואינו יוצא בשאר דברים.

והנה דייניס אלו מטארים בר"מ
ובעור ש"ע ואין דרכי להאריך.
ימה שהביא מדיני מנעל יש בזה שלם
שיטות, שיטה ראשונה דוקא מנעל של עור
אסור ביום הכיפורים, ושיטה שניה דגם
מנעל של עץ מנעל אפקרי, ושיטה שלישית
דעת הר"ה [יומא כ' ע"א מדפי הר"ף
ד"ה הלך] כל מדי דמגין מנעל אפקרי,
ועיין כל זה בר"ן שם והם דברים ארוכים.
וללא נהם לרשות הרבים נמדי דלא אפקרי
מנעל ליום הכיפורים היה מהרואי לאסור
ללא נהם לרשות הרבים, כיון דלאו מנעל
הוא הו משאוי בשנת וימים הכיפורים דייני
לענין מלאכה כשנת. ועיין ר"ן שם [ע"ב
ד"ה ומה] שכתב דדוקא בכל שנת דמנעל
מותר בו אסור ללא נהם נמייס הללו דלאו
מנעל הוא דלא הוי מלשט, אבל ביום
הכיפורים כיון דאסור במנעל רק בנימיס
הללו ודרכם של בני אדם ללא נהם נמייס הללו
לא הוי משאוי אלא הוי כמנעל להאי יומא,
עי"ש ודבריו מתוקים וכבר האריכו בו
הראשונים.

וגראה לעני' דאם נעל מנעל האסור
ביום הכיפורים כגון של עור,
חזן מה שטובר איסור דנעילת הסנדל אם
יאל בו נרשות הרבים חייב הטאת, דלאו
מלשט הוא אלא משאוי לפי קצת רש"י
בעירובין ז"ה ע"כ ד"ה חנא קמא, דלמאן
דלמר שנת זמן חפליני הוא אל לנכס יותר מ"מ כיון
דעובר על כל חופי אמי איסור כל חופי ומשווי עליו כמשאוי, ובשאלת אריה
סוף סי' הנ"ל פלפל בדברי רש"י הנ"ל, א"כ חזינן דהאיסור משווי כמשאוי,
א"כ הכא נמי כיון דנעילת הסנדל אסור, לא מבעיא להקונרם דהוא איסור
תורה תולדי חשוב כמשאוי, אלא חפליני למאן דלמר דהוא דרבנן אפשר דגם
איסור דרבנן כיון דאסור לא הוי מלשט והוא משאוי, א"כ אסור ללא נהם במנעל
כזה ביום הכיפורים ויחייבים עליו כעל משאוי גמור. על כן יש להזכיר מאד
להמון שחזן שעונרים באיסור נעילת הסנדל עוד הולכים במקומות שאסור
להוציא והוא איסור גמור, ולא הנחתי נכור הנחיתה ל'. ואני מקוסף לדברי
הר"ן [הני"ל], אם היה שהיא מותרת נעילת הסנדל, אם מותרת נעילת שאר
מינים וללא נהם לרשות הרבים ביום הכיפורים, אי נימא כיון דלכולי עלמא
הוי שאר מינים ביום הכיפורים מנעל א"כ גבי דידה נמי, או דילמא כיון
דנאמת חמדי לאו מנעל הוא רק האי יומא, וזה דוקא לכולי עלמא דאסורים
מנעל אלא החיה דמותרת מנעל זה לא הוי מנעל ואסורה ללא נהם לרשות
הרבים, ול"ע ונבא ר' לעורר'.

[טו] ודנה הרב המחבר מביא הארבעה עיניו, וכבר כתבתי לעיל אות
א' שיש שיטות או דהס דלורייחא או דהס אסמכתא. והנה
מקרא דפרשה זו וענינם את נפשתיכם נחשעה לחודש וגו' מוצא מימרא

לב) וסבור רבינו דאיסור נעילת עבד משאוי, מבוארת בפרי מגדים אור"ח סי' י"ב באשל
אברהם סק"ב לענין יציאה בשבת בבגד כלאים, דאיסור לבישתו חשיב משא, עיי' שם
שנסתפק בזה. אולם בחמדת ישראל ח"ב סי' ר' הביא כמה משניות בשבת שאיסור לבישה
ונעילה לא עבד משא, רק במקום שהמצוה מחשיבו למלבוש אם יש איסור ברבר מבטל
האיסור שם מלבוש, אבל דבר שהוא מלבוש מחמת עצמו אין האיסור הופכו למשא, עיי' שם
שהביא על מחשבות מפרשי הים [בסוף ספריים התלמוד ב"ק] שהשיבו כן לרע"א. ובקצה
המטה כן המטה אפרים סי' תר"ד סק"ב האריך לבאר סברת רבינו. ועיי' בשר"ח בית
יצחק אור"ח סי' ט"ז אות ב', ולבושי מרדכי מהדו"ד סי' פ"ג שהאריכו ברברי רבינו.
לד) בשר"ח מערכת יוה"כ סי' ג' אות ט"ז ב' לחודש שחיה זו שיכולה לצאת לרה"ר
במנעל של שאר מינים, נראה דמן הרין אינה יכולה לנעול של עור.
לה) ספק זה ירדו כספיקו של רע"א בשר"ח סי' ט"ז, ונסתפק בזה קודם לכן הר"י גניאר
כספרו למודי ה' סוף לימוד ג"ט. ועיין רש"י סוכה כ"ח ע"א.

וימים טובים דמלוה לאכול והו' כבודת או בכביה, אבל כן דנפקא לן מעיני דיוס הכיפורים, לרין להיות הדיפור מיום הכיפורים, כן נראה לענ"ד.
 [טז] והנה מובא עוד דביום הכיפורים לכולי עלמא מחוייבים להוסיף מחול על הקודם בין מלפניו ובין לאחריו. ויש שיטות דבכל שנה

תוספת יתיר

ויוס טוב תוספת הוא מן המורה [עין רי"ף ריש יומא], ויש שיטות דוקא ביום הכיפורים אסור תוספת בין נמלאכה בין בעיניו^א, ושיטת הר"מ כאן פ"א ה"ו דאף ביום הכיפורים דוקא תוספת עניני אסור מן המורה ולא מלאכה. ולגבר שיטות אלו לרין אריכות גדולה בקוביא דיומא פ"א ע"ב ואלא הגנה ט' ע"א, ועין גבי יוסף ק"י רס"א ונלאה משנה כאן פ"א ה"ו ונפני יהושע גר"ה שם ובקונטרס תוספת יוה"כ יומא שם. והנה בכל ימי הקודש יתבאר בעושה"ש כל אחד במקומו, וכאן לא הביא הרב המחבר כלל דין זה.

תוספת בושם

והנה תוספת זו גם נשים חייבות, וזה מובא להדיא בנכוח כ"ח ע"ב דהאורח מרבי נשים שחייבות בתוספת. והנה לכאורה להקבירים שכל יום קודש חייבים בתוספת מלמילוד שבתו וכו', אפשר דנשום תוספת אין הנשים חייבות כי לא מצינו ריבוי לחיוב רק גבי יום הכיפורים דאיכא ריבוי דהאורח, או לדעת הטור כפי

הנראה מביט יוסף ק"י רס"א [ד"ה ומ"ש וזמנן] דלית ליה תוספת לשבת ויום טוב רק ביום הכיפורים נתי"ר אית ליה תוספת אף לענין מלאכה, וא"כ נשים פטורות דלית שום ריבוי דהאורח כי האורח גבי עניני כמים, וכן הוא בלשון הגמרא דטובה שם לא נזכרה אלא לתוספת עניני סלקא דעמך דלימעע מעוש ומאזורה אמתעי נמי מתוספת כחב האורח, נראה דוקא לתוספת עניני אבל תוספת מלאכה אין לנו שום ריבוי, א"כ להשיטות הנ"ל אף דבכל יום קודש תוספת דלורייתא מ"מ נשים פטורות^א, והנה לגבר דברים אלו כרין אריכות גדולה ונאמי רק לעורר.

שיטות

והנה תוספת זו, עין בתוס' ר"ה ט' ע"א ד"ה ורבי עקיבא ונראה שיומא [פ"א ק"י ט'] דלית ידוע שיעור. והר"ן שם [ב' ע"ב מדפי הר"ף ד"ה ויעניתם] כתב דמהשקיעה ראשונה זמן תוספת אס לזה להוסיף אפילו כל שהוא, אף זמנן שהוא חול בודאי ולא בין השמשות, כי נלאה הכי הוי ספק ולא משום תוספת, ועין תוס' גר"ה שם ופסקים נ"ד ע"ב ד"ה לאו. ועין ר"ן גביה פרק המביא [ט"ו] ע"ב מדפי הר"ף ד"ה תנן שכתב, הא דלרין להוסיף קודם בין השמשות הוא למאן דלמר ספיקא דלורייתא מן המורה לחומר, א"כ אין לרין ריבוי לבין השמשות על כן לרין להוסיף מקודם, ע"ש. נראה מדבריו דלעת הר"מ [פ"ט מטומאת מת ה"ב] אין לרין להוסיף קודם בין השמשות, כי גבין השמשות עזמו יכול להוסיף, כי מותר מן המורה בעשיית מלאכה בין השמשות דספיקא דלורייתא רק מדרבנן לחומר, מ"מ נמלאכי יום הכיפורים נראה דאף להר"מ לרין להוסיף מודאי לילה, כי בין השמשות דלפוקי יומא חמיר דליקבע איסורא ואף לשיטת הר"מ ספיקא לחומר, עין במגן אברהם הלכות שבת ק"י שם^ב.

ולפי מה שכתבתי דאף להקבירים תוספת בכל יום קודש מ"מ אין נשים מזהירות על התוספת, א"כ לפי דעת הרמב"ן הובא בר"ן דמענית [ג' ע"ב מדפי הר"ף ד"ה וכתב] ונטור ק"י מקניג דכל היכא (ב) במנחת תמים ס"י תר"ד העיר שלפי זה מאי קשיא ליה לט"ו אמאי לא אמר קרא בהדיא ואלתלם ביום התשיעי ע"ש, דאם היה כתוב ואלתלם היה השיעור בכבוד, ואילו השתא בעינן כבודת. ועין כף החיים שם אות ב' ובשר"ח שם.
 (א) הלהן בדי"ה ונהג, הביא בן בשם הטור.
 (ב) בתורת חיים (סופר) ה"ל שבת ס"י רס"א סק"י העיר על רבינו מתת' כבודות מ"ו ע"א ד"ה דמטר לה, שנשים חייבות בתוספת. וכן הביא בשו"ת כתב סופר אור"ח ס"י נ"ו, אך העיר דלא ידע טעמיהו זמנא להו לתוס' דבר זה, ע"ש. ועי"ע בבית יצחק יורד ח"ב ס"י קע"ב אות ה' ופסקי"ה ט' ע"א.
 (ג) בשו"ת כללים בפאת הגדה לאות ב' ס"י ב' העיר על רבינו מרברי המג"א ס"י רצ"ט סק"י שאף בבין השמשות דמוצי"ש אולינן להקל, ועיין מחצה"ש שם, ושכן נקוט בשו"ע הרב ס"י שמ"ב, ע"ש.
 (ד) בתורת חיים אור"ח ס"י רס"א סק"י העיר על דברי רבינו דלא גרע מכל מ"ע שהוציג שאם מקיימת יש לתן מצוה. ומה שהביא מהר"ן בשם הרמב"ן, י"ל שלפי

שאינו בתוספת לא מהני קבלה, רק ביום הכיפורים מהני קבלה קודם הלילה כי אימא בתוספת ויכול לקבל עליו, אבל במקום שאינו בתוספת לא מהני קבלה שלו, א"כ לא מהני קבלת שבת לנשים אס קיבלו עליהם קודם בין השמשות, ואין כאן מקום להאריך הרבה בענינים אלו^א.

בבית השמשות

והנה^ב זה פשוט למאן דלית ליה דכל ענינים הוי דלורייתא, בודאי אסורים ג"כ בין השמשות כמו עניני ומלאכה ביום קודש, וגם כן אפשר לרין להוסיף מחול על הקודש בין המורה ריבמה לתוספת עניני גם כן בכלל. אך למאן דלמר להעניינים הם רק דרבנן אפשר דהוי כמו שטעמים שלא גזרו עליהם בין השמשות, עיין אור"ח ס"י רס"א פ"א.

קטן שהגדיר ביה"כ

[י"ז] ונראה לענ"ד פשוט, אס אמר נולד ביום הכיפורים ולהרבה שיטות ללא בעינן מעט לעת^א, אס כן כשמגיע לשלש עשרה שנה נעשה צד מצוה בתחילת ליל כיפור וחייב להתענות מן המורה, מ"מ פטור להתענות מתוספת בערב יום הכיפורים, כי הוא עוד יום ולא נשלם השלש עשרה שנים, א"כ אינו חייב בתוספת לפניו^א. אך אי מקופק אס נעשה צד מצוה בתחילת ליל חולאי יום הכיפורים, א"כ ביום הכיפורים אינו מחוייב להתענות מן המורה כי אינו נעשה בן שלש עשרה שנה עד הלילה, אך גבילה מיפק נלאה הכוכבים נעשה צד מצוה וחייב בכל המצוות, אי חייב בתוספת לאחר נלאה הכוכבים לרין להוסיף, מי ימא כיון דחייב בכל המצוות א"כ חייב בתוספת הזה, או דילמא דהמורה לא חייבה התוספת אלא אס הוא חייב בעיקר, אבל אס בעיקר לא היה חייב כלל לא שייך בתוספת לרין להוסיף על הקודש כיון דנקודש עזמו לא היה חייב לא שייך התוספת, וז"ע^א. וכן להקבירים דכל יום קודש שייך תוספת שייך ספק הזה, אס נעשה צד מצוה נמלאכי שנת קודש או יום טוב אי חייב בתוספת לאחריו, וז"ע.

ח' ט"ו שנת

(יח) ובל"ל דמילתא וכו' דשתי שנים קודם גדלות וכו'. יש דגינים אלו הרבה שיטות, עיין גרי"ף יומא [ג' ע"א ונצטור הרי"ף] ובר"מ כ"ב ה"ל י' - י"א ונראה פ"ש להקבירים שם פ"ב ע"א אור"ח ס"י מר"ט, ואין להאריך. ונראה לענ"ד פשוט להקבירים שם פ"ב ע"א דהשלמה מדרבנן איכא וזה מטעם חינוך, וא"כ יש חילוק בין אב לאמר ובין חינוך ומינוקת, כי יש סוכרים עיין תוס' נזיר כ"ח ע"ב ד"ה נגו, ובגמרא שם כ"ט ע"א דתנו אינו חייב לחנך, וגם אחר אינו חייב לחנך, עיין כל זה באור"ח ס"י שמ"ג, מ"מ נראה לי דאיש אחר אסור להאכילו בידים ועונר על איסור מורה אס מאכילו בידים ככל האיסורים שבתורה, כיון דיכול להתענות ממילא אסור לנו להאכילו. ונראה דאף בקטן שיכול להתענות לשעות שבעה שהוא יכול להתענות אסור להאכילו, דבעשה שאינו לרין לאכול הוי ליה כמו כל האיסורים. ואין לומר כיון דכלאו הכי אינו מתענה א"כ מותר להאכילו אף בזמן שאינו לרין לאכול, דביום הכיפורים לא שייך זה דבכל שעה ושעה רביע איסור עליו, ואפילו אס חולה שיש בו סכנה דמותר לאכול מ"מ אס אוכל בעשה שאינו לרין בודאי חייב רק בזמן שלרין מותר, א"כ בקטן נמיי^א, ועיין ר"ן יומא ריש פרק יום הכיפורים [ג' ע"א מדפי הר"ף] וברש"י שם פ"ב ע"א ד"ה מתני', כתב המינוקות אין מעיין דלחן אנו חייבים למנוע מהן מאכל, ועיין ר"מ כאן פ"ב ה"י. ונראה לי דאף בקטן גמור מיפק ממש בעשה

מש"כ הכ"י ס"י תקניג בביאור דעת הרמב"ן אין לזה ענין לתוספת שבת ויו"ט בנשים. (מה) במהדורות קודמות נדפס קטע זה להלן בסוף אות י"ח.
 (מ) נראה דרבינו פשיטא ליה דלהשיטות דבעינן שנות גדלות מעלי' אינו חייב להתענות. וברעמק שאלה שאילתא קט"ז סק"ב פשיטא ליה להיפק דמשה"ה אסור לאכול אף קודם שנעשה גדול, כדי שיוכל לקיים החצונות מערב עד ערב. ועיין ישועות יעקב ס"י תר"ח סק"א דנקיט כפי שמשמע מרבינו כאן. ועיין הר עבי אור"ח ח"א ס"י קנ"ה.
 (מז) וז"כ בשו"ת תת"ס אור"ח ס"י קע"ב, וברעת תורה ס"י הרט"ו הביא בן משם המהר"ל (מה) אולם להתח"ס שם פשוט ביותר דפטור, ועיין אור"ח ח"א ס"י קס"ה ובמנחת יצחק ח"ו ס"י נ"ט, תורת חיים שם סק"י, וראי ישועות יעקב ס"י תר"ח.
 (מט) וכן פשיטא ליה להתח"ס שם, שביום הכיפורים כל רגע הוי חיוב בפני עצמו, וחולה שאכל כל היום והבריא חייב בתוספת יוה"כ. וכבר מצינו בן בראשונים, ראה בספר המנוחה לרבינו מנחם ה"ל שביחתי עשור פ"ב ה"ח שאין לחולה לאכול כשאינו צריך, ועיין שו"ת בנין ציון ח"א ס"י ל"ד ושרית שזאל ומשיב מהרור"ה ח"א ס"י ב'.

ספר

שערי תשובה

להחסיד רבינו יונה גירונדי זללה"ה

פותח שערים לדופקי בתשובה לרפא הנפשות ממשובה
 ויורה הטאים בדרך להכניע ולהשפיל ברך
 לשוב לה' אלקינו הסולח לעונינו
 החותר חתירה תחת כסא כבודו לקבל תשובת עם מרעיתו וצאן ידו

יוצא לאור בעזרת החונן לאדם דעת
 על ידי

אהרן דוד בלאאמו"ר הרב ר' יצחק הלוי זצ"ל גולדברג

ישיבת טלז - ויקליף, אוהיו
 שנת תשס"ט

שנאמר [דברי הימים
להתנדב לך], ונאב
אלהיך בשמחה וב
לקבוע הסנ

י. השלישית - לב

בה. ויש לומר דשמו
השביתה. ובעיקר דב
דקובעים סעודה כמו
לשמוח במצות היום
הכיפורים הוא גם יום
תורה, שקבלנו אז לוחו
נכלל בשמחת עיוה"כ ה
התורה כמו חג השבועות
לענין זד

(ב) עיין בשיח יצחק ב
את ה' בשמח
מתנאי עשית כל מצו
הגדולה בעשייתה דכ
המזמנת לו דורנא הוא
וארז"ל שמא תאמר
קופץ ת"ל מה יקר חכ
רוב השמחה יגדל שכרו
לאיש סודו שכל מה ש
שערי חכמה ורוה"ק ו
שמה בעשיית כל מצו
לאין תכלית, ואמר דהי
אשר לא עבדת את ה
ובטוב לבב מרוב כל"

7 ← ואם עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה, ידאג לעונג⁷ ויכסוף
ויחכה להגיע ליום הכפורים למען יתרצה אל השם יתברך², כי
רצונו היי הנפש והגוף וחיי כל נוצר, כמו שנאמר [תהלים ל', ו]: "חיים
ברצונו"⁷. ועל כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה [ראש השנה ט', א']: כל
הקובע סעודה בערב יום הכפורים כאילו נצטוו להתענות תשיעי ועשירי
← והתענה בהם, כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהיה לו לעדה על
דאגתו לאשמתו ויגנותיו לעונותיו⁷.

← ז. והשנית - כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת
המצוה⁸, כי יגדל וישנא מאד שכר השמחה על המצוות², כמו

משיבת נפש

(ד) עיין רבינו בחי' עה"ת בהקדמה לפ'
וירא בביאור הפסוק במשלי
ט"ז "באור פניך מלך חיים ורצונו כעב
מלקושי" עי"ש כל הענין, וברמב"ן
עה"ת שם.

(ה) בזה מבואר הטעם שנקבע הזמן
לשמח על זה לפני הכפרה ולא
אחרי הכפרה, כי רצתה התורה שתהא
השמחה לזכות לו, כי במה שקובע
סעודתו על כך הוא עדות על דאגתו
ויגונו על עונותיו, וזהו גופא זכות לו
ליום הדין.

7 (א) מבואר דמה שאנו קובעים סעודה
ביד"ט הוא לשמחת
"המצוה". ויש לעיין, דבשלמא בפסח
וסוכות יש מצות מיוחדות ליד"ט אבל
בשבועות אין מצוה מיוחדת שנתחייבנו

(ב) יש לעיין מהו תכלית ותועלת של
דאגה זו, דכיון שכבר עשה
תשובה, איזה תועלת יש בדאגה על ענין
זה. והנה לעיל בשער א' אות ט"ז כתב
שמעיקרי התשובה הוא הדאגה, ונראה
דעצם הדאגה על העון יכול לעלות לו
במקום יסורין. ולפי זה י"ל דבעון
שיוה"כ מכפר כ"ש יסורין מכפרין. ולכן
יש לו לדאג על זה שמא לא יזכה
לכפרת יוה"כ, וזה גופא יועיל לכפר על
עונו אפילו לפני יוה"כ.

(ג) מבואר דאע"פ שכבר עשה תשובה
ולא צריך יוה"כ רק לכפר
על העון, אבל מ"מ לא נתרצה לה' עד
שיתכפר, דכל עוד שלא נגמר הכפרה
עדיין יש להאדם שייכות אל החטא ואין
הקב"ה מתרצה עמו.

שנאמר [דברי הימים כ"ט, י"ז]: "ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך", ונאמר [דברים כ"ה, מ"ז]: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב", ומפני שהצום ביום הכפורים, נתחייבנו לקבוע הסעודה² על שמחת המצוה בערב יום הכפורים.

י. השלישית - למען נחוק³ להרבות תפלה ותחנונים ביום הכפורים² משיבת נפש

מיני תענוג שבעולם ומכל זהב ומפז רב ואבנים טובות ומרגליות עיי"ש. ועיין באורחות הצדיקים שער השמחה שכתב דכל העושה המצות בשמחה יש לו שכר אלהי ידות ממי שהמצות עליו למשא ע"כ. L

(ג) מבואר דלא סגי במה שאינו מתענה בעוה"כ, אלא צריך לקבוע "סעודה" כמו ביר"ט. ולפי זה צריך לאכול דוקא בשר ודגים כמו ביר"ט.

7 (א) עיין בריטב"א בר"ה [ט', ב'] שכתב גם כן דטעם של מצוה זו הוא כי שיוכל להתענות יפה ולא יבא לידי דחיית עינוי יוה"כ. וכן משמע מרש"י ברכות [ח', ב'] ד"ה מעלה עליו וכן ביומא [פ"א, ב'] ד"ה כל האוכל, וכן איתא בטור או"ח סי' תר"ד. והנה בשו"ע סי' תר"ד כתב הרמ"א שאסור להתענות עוה"כ תענית חלום. ובביאור הגר"א שם כתב המקור מהא דפסחים [סי' ת, ב'] מר בריה דרבינא כולי שתה הוי יתיב בתעניתא לבר מעצרתא ופיריא

בה. ויש לומר דשמחים אנו במצות השבייתה. ובעיקר דברי רבינו כאן דקובעים סעודה כמו שאר יו"ט שיש לשמח במצות היום יש להוסיף דיום הכיפורים הוא גם יום שמחה של מתן תורה, שקבלנו אז לוחות שניות, ואם כן נכלל בשמחת עוה"כ השמחה של קבלת התורה כמו חג השבועות, ונכון לכיין גם לענין זה. L

76 (ב) עיין בשיח יצחק בפ' התפלה "עבדו את ה' בשמחה" שכתב וז"ל: מתנאי עשית כל מצוה היא השמחה הגדולה בעשייתה דכל מצוה ומצוה המזמנת לו דורנא הוא דשדר ליה קב"ה וארז"ל שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ ת"ל מה יקר חסדך אלקים, וכפי רוב השמחה יגדל שכרו, והארז"ל גילה לאיש סודו שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי חכמה ורוה"ק ה"י בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית, ואמר דהיינו דכתיב "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל" ר"ל יותר מכל

בסוף
כי
חיים
כל
שירי
ז על

זחת
כמו

לפי
שלי
בעב
ב"ן

זמן
לא
הא
בע
תו
לו

זה
זת
זח
זל
זו

משיבת נפש

ומעלי יומא דכפורי. וברשב"א שם פי' הא דקאמר דהוי יתיב בתעניתא ר"ל תענית חלום, דאל"כ בשבת ויו"ט לא היה רשאי להתענות. וצ"ע, דלכאורה מצד מצות אכילה מקרא דועניתם היה סגי במה שאכל בלילה ולמה לא היה רשאי להתענות תענית חלום ביום. ומשמע מזה דמצד מצות ועניתם מצותה הוי ביום דוקא ולא בלילה. ולפי המבואר בדברי הראשונים טעם המצוה כדי שתהא לו כח להתענות למחר י"ל דמשו"ה הוי המצוה דוקא ביום ולא בלילה דמה שאוכל בלילה אינו מועיל לסייעו להתענות. אכן צ"ע לקבוע נ"מ בצורת המצוה כפי טעמי המצוה, בפרט לפי המבואר כאן דישי עוד טעמים במצוה. ועיין מש"כ בחידושינו על מס' ר"ה [ט', ב'] דשאני הכא דשינה הכתוב לכתוב מצות אכילה בלשון ועניתם, ופירש"י בברכות וביומא וכן כתב בטור באו"ח תר"ד דה"ק קרא הכינו עצמכם בתשיעי לעינוי של מחר עיי"ש, הרי משמע דאין זה רק טעם המצוה, אלא הוי עיקר משמעות הדרשא, שכתבה התורה בלשון זה לקבוע עיקר צורת המצוה שתהא הכנה לעינוי של מחר [וזהו שכתב רש"י "וה"ק קרא"], ולכן בעינן דוקא אכילה שמסייעת אותו להתענות ביוה"כ, ומשו"ה צריך לאכול דוקא ביום

ולא סגי באכילה בלילה. ל

7 (ב) מבואר דמלבד מה שיוה"כ הוא יום תשובה הוא גם יום "תפלה", וצריך כחות גופניים לחזק בתפלה. עיין מדרש תנחומא פ' האזינו: בר"ה דן דיני נפשות אם למות אם אם לחיים כד"א בתקיעתא דרב ועל המדינות בו יאמר ואם עשיתם תשובה לפני אני אקבל אתכם ואדון אתכם לכף זכות ששערי שמים פתוחין ואשמע תפלתכם וכו' לכך נאמר דרשו ה' בהמצאו עיי"ש. ועיין לעיל שער א' מ"א שכתב רבינו שתפלה היא אחד מעיקרי התשובה כמש"צ [הושע י"ד, ג'] "אמרו אליו כל תשא עון וקה טוב" ועי' התפלה תתעורר זכות המצות שעשה עיי"ש.

ובאופן אחר נראה להסביר הענין ע"פ מה שראיתי במאירי בחבור התשובה [מאמר ב' פ"א] וכתב לפרש ענין ריבוי התפלות ותחנונים שאנו מתפללים לפני ר"ה, שעיקרם לטהר לבו ומחשבותיו של האדם ולהיות זך ונקי קודם בואו אל המלך העליון וז"ל: והיא כוונתם על מאמר דרשו ה' בהמצאו כו' ובדרש אמרו ז"ל על ענין היותו קרוב שראוי לכל להשתדל קודם ר"ה בהפצר

יא. ואם עבר
כי לא נר
יכין לבו" לעי

תפלות ובהערות
לר"ה בטהרת הל
לקום בלילות וי
בכל שני וחמי
שעושיך הכל בעי
כבושיך עכ"ל.
מסייעת לטהרת
שנצטוינו במצו
בדברי רבינו להג
בתפלות ותחנו
ממצות "הג

(ג) הענין בזה
שהאד
כח להתעמק בעו
עיין רמב"ם פ"ד
שבריאית הגוף כ
אי אפשר שיבין
הבורא והוא חו
וינטרויב שליט"
חיים וצ"ל, דב
למשכב לשני חו
בנו הגאון ר' אר
הח"ח שרוצה
שהאדם חושב ש

ולשית עצות בנפשנו על תשובה ועיקריה. L

יא. ואם עבר אדם על כריתות ועל מיתות בית דין ועשה תשובה, אחרי כי לא נרצה העון בלי יסורים, כי התשובה תולה ויסורים ממרקים, יבין לבו לעשות מצות המניגות מן היסורים כמו מצות הצדקה, כי

משיבת נפש

זמן של חשבון הנפש, וכשיהיו לו יסורים או יתעורר ואז יעשה חשבון הנפש שלו ויחזור בתשובה, ואמר לו החפץ חיים שהוא מעיד, שהוא להפך לגמרי, דעכשיו שהוא שוכב במטה מתוך יסורין ואיננו בשלוחה אין ראשו מסוגל לעשות החשבון הנפש הראוי, והיה צריך לעשות החשבון קודם שנחלה דרך או מתוך מנוחת הנפש ושלוחה יכול לעשות חשבון הנפש הראוי. L

תפלות ובהערות תשובות "כדי שיכנס לר"ה בטהרת הלב" ומזה נהגו במקומות לקום בלילות ולקבוע תפלה בביהכ"צ בכל שני וחמישי של אלול כדרך שעושין הכל בעשי"ת ובתחנונין ובדברי כבושין עכ"ל. הרי שריבוי התפלה מסייעת לטהרת הלב, ולכן ביה"כ שנצטוינו במצות "הטהרה" כמבואר בדברי רבינו להלן באות י"ז, אנו מרבים בתפלות ותחנונות שכל זה הוא חלק ממצות "הטהרה" של יוה"כ. L

(א) הזכיר רבינו ענין של הכנת הלב, ור"ל שתהא לו חפץ ותשוקה לקיים מצות אל, ואז הקב"ה יסייעו לקיים מצות הללו באופן שלא תגרום לו ביטול תורה. ועיין מש"כ בתי' על מס' ר"ה [י"ח, א'] בהא דאיתא שם רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שני אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין, וכתבו התוס' ד"ה רבה דודאי גם רבה עסק בתורה וגמ"ח כמבואר בסנהדרין [צ"ח, ב'] אבל מ"מ אביי עסק טפי. ונראה דודאי שבכל מקום שהיה א"א לעשות ע"י אחרים גם רבה עסק בגמ"ח, ובמקום שהיה אפשר

76 (ג) הענין בזה הוא כפשוטו דבעת שהאדם חלש או חולה אין לו כח להתעמק בעבודת התשובה ועיקריה. עיין רמב"ם פ"ד מהל' דעות ה"א שכתב שבריא הגוף מדרכי השם הוא: שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה. ושמעתי מהגרי"א וינטרויב שליט"א סיפור אודות החפץ חיים זצ"ל, דבאמצע ימיו חלה ונפל למשכב לשני חדשים, ופעם נכנס אצלו בנו הגאון ר' אריה ליב זצ"ל, ואמר לו הח"ח שרוצה להגיד לו דבר נחוק, שהאדם חושב שבזמן שהוא בשלוחה אינו

שיל"ת

ספר

חתם סופר דרשות

השלם המפואר

בדך ראשון: לפני ימי הסליחות, ז"ך אלול, ראש השנה, שבת שובה,
יום כיפור

מרבנו משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, רבנו ופרשיו,
בוצינא קדישא, הסיידא ופרישא, ריש מתיבתא וריש גלותא,
מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבנו משה סופר זצוק"ל בעל שו"ת והידושי חתם סופר

אב"ד וריש מתיבתא דק"ק דרעזניץ, מאטערסדארף
ומשם עלה ונתעלה לעיר ואם בישראל ק"ק פרעסבורג המעטירה,
ושם חלקת מהוקק ספון, זי"ע

יצא לאור במהדורה חדשה, מושלמת ומפוארת, באותיות מאירות עינים, בתוספת
דרשות, תיקוני טעויות על פי הגהה מדוייקת מכתבי יד, כותרות משנה, קיטוע ופיסוק,
פתיחת ראשי תיבות, תוספת אלפי מראי מקומות, ציוני השוואות, הערות והארות.

על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובב"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווייג

תמוהות על המשנה, מנין שקושרין לשון זהורית וכו' הורית וכו'

וזהו פירוש המשנה (שבת פ"ו ע"א) מנין שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח שנאמר (ישעי' א' י"ח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. וקשה דהא לשון של זהורית היה צמר צבוע אדום וכשהלבין נתקיים סיפיה דקרא כצמר יהיו, ולמה מייתי רישיה דקרא. ועוד מי איכא לאסתפוקי שיום כפור ושעיר המשתלח מכפרין, חלילה להסתפק בזה, שמכפרין בלי ספק, וזאת כל פרי שמחתנו ביום זה ערב יום כפור, להורות בטחוננו ביום שלאחריו^כ, דאי לאו הכי אינו מכפר^כ.

אבל ההפרש הוא כנ"ל, אם התשובה היא רק איש על בצעו להטיב מזלו בבני חיי ומזוני להשלים עם הס"ם שלא יקטרג עליו, אעפ"י שגם זה טוב הוא שמאמין בה' ועושה רצונו, והרי הוא ית' בעצמו יעץ עלינו כזאת לשלוח דורון מנחה לעשו שעיר המשתלח להטיב לנו כרצון איש ואיש. אמנם לא זה מהשלימות האמיתי לבקש על נפשו, הלא חיי האדם הבל ותוהו הוא, ומה בצע לו אם אלף שנים יחיה ויבנה חורבות למוכיח קרואי בשמותיו עלי

אדמות^{כט}, הלא ימות באפס דמים^ל, ולא ישא לבית מהומה מכל אשר לו מאומה לא. **אמנם** עיקר הכוונה ידע לנפשו כי כשם שפרנסתו של אדם קצובה לו מראש השנה (ביצה ט"ז ע"א), כך יפקוד על צבא מרום במרום (ישעי' כ"ד כ"א), והקב"ה עבד דינא לנפשו לבוא במשפט עם הס"ם וכת דיליה להוציא שלו מחתת ידו היום אם בקולו תשמעו (תהלים צ"ה ד')^{לב}. וזהו כי חק לישראל הוא (שם פ"א ח'), פירוש חק מזוני (ביצה שם), כדכתיב (בראשית מ"ז כ"ב) ואכלו את חקם. וגם משפט לאלוקי יעקב, לאלוקים בעצמו ית' להנקם מאויביו ולהתנחם על עבדיו. ועל זאת יתפלל כל חסיד וישליך נפשו מנגד ולא יתור אחר לכבו לבקש חיי ומזוני, ושמעתי^{לג} שזהו פירוש ימלא ה' כל משאלותיך (תהלים כ' ו'). פירוש, כל משאלותינו יהיו שימלא השם הוי"ו ב"ה, כי הוא חסר ו"ה בגלות הזה ואינו נקרא כי אם שם י"ה (פסחים נ' ע"א).

ואמרת שזהו הטעם שאמרו חז"ל (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ה) כי הגויים קרובי תשובה יותר מישראל, ולכן ברח יונה בן אמיתי מפני שידע שאנשי

עיקר התשובה כשמוכח למלא שם הוי"ה, שחסר בגלות

יונה הנביא לא רצה בשליחות לניעות, כדי שלא יתעורר קטרוג על ישראל

ניגוה יקבלו ממנו י למידת הדין פתחון וכששבו אנשי ניגוה כל כך, מה שלא מן אמרו חז"ל (תענית נ אשר בכפיהם שאם בבירה היה מקצקע מריש לבעליו, וזהו שהרי ירדו חז"ל לנ תשובה ואמרו (גיטי דמי מריש מפני

והטעם, כי בעון התשובה בדבריהם של הבלוי אולי מפני אימת עו לחלקו מחסידי אונ ששומע מפה הנביא הוא בקלות, כחולה ואופן חליו והזיקן נ חיש קל ישמע לקו כן בישראל אעפ והמוכיח לעסוק ב העולם הזה להטות מחויב הוא להבינם כוונת הדרוש, ול ישראל כי אם י המחולל בין הג אלמנה^{לד}, לא מאה הבא כי אם ימלא אהבה שאינה תלו קשה מאוד להדרין

הגויים שבים מיראת העונש ואהבת השכר, והיהודים - לכבוד שמו יתברך

→

כנ. עיין טור או"ח סי' תר"ד. וז"ל השל"ה מסכת יומא תורה אור (ס"ט ב') ד"ה וזה לשון: "עוד יש טעם לדבר, מאחר שהוא שמו טוב לב בערב יום כפור בהאמינו אמונה שלימה שיום המחר יהיה יום סליחה וכפרה לכל עם ישראל, ומאותה שמחה אוכל ושותה, לכך נחשב כאילו התענה, כי היא שמחה של מצות מצות יום הכפורים שמאמין בו". **ד. כו.** כ"כ מרן גם להלן ח"ד שבת הגדול דרוש כב [ח"ג ס"ה א'] ד"ה אלא לפי זה: "דכשם שהאוכל בט' כאילו התענה בט' ועשירי ה"ה נמי בהיפוך [דאם אינו אוכל בתשיעי לא נחשב לו תענית עשירי]". וז"ה בשל"ה שם ד"ה ד"ל: "שעיניו העשירי אינו נרצה לפניו מפני שהוא בדאגה, אלא אם שמו בתשיעי או מקובל תענית העשירי, אם כן נמצא שמחה התשיעי מעין צום ותשובת העשירי". **ל.** כח. עפ"י לשוה"כ איוב ג' י"ד. **כט.** לשוה"כ תהלים מ"ט י"ב. **ל.** לשוה"כ ש"א י"ז א'. **לא.** לשון הפייט סליחות ליום ד' לעשיית המתחיל 'שומתיו'. **לב.** עיין סנהדרין צ"ה ע"א. **לג.** עיין בספר בעש"ט עה"ת פרשת בשלה כ"ג.

לד. לשון הפייט מוסף (פמ"ב) דלאחר מ' שנה היא מ' יום". ועיין ל

21

נינוה יקבלו ממנו יותר מישראל ויהיה למידת הדין פתחון פה ח"ו על ישראל, וכששכו אנשי נינוה אחר כך עשו תשובה כל כך, מה שלא מצינו בישראל, שהרי אמרו חז"ל (תענית ט"ז ע"א) ומן החמס אשר בכפיהם שאם גזל מריש ובנאו בבירה היה מקעקע כל הבירה ומחזיר מריש לבעליו, וזהו לא מצינו בישראל, שהרי ירדו חז"ל לסוף דעתן של בעלי תשובה ואמרו (גיטין נ"ה ע"א) נותן לו דמי מריש מפני תקנת השבים.

לא הכל יבינו זה. אמנם הגוים ההמה כיון שאהבתם תלויה בַּמַּצְוִיִּים סופה בטלה (כאבות פ"ה מט"ז), ובאמת סוף נהפך נינוה כי חזרו למעלליהם ליה, אבל ישראל אם ישמעו לעשות תשובה מאהבה לא ישובו עוד לכסלה לעולם ויעבירו רוח הטומאה מן הארץ.

קל לעוררת
הלכות לשון
בשביל ה"י
ומזוני, אך לא זו
הדרך

וזה יש לרמוז בפסוקים (תהלים קמ"ז ט"ז-כ') **הנותן שלג כצמר כפור כאפר יפזר, וזה המוכיח בשער רבים להלבין כשלג כתמי ישראל ומפזר דברים ברבים, אם משליך קרחו** (היינו לכנונית שהמשיל בשלג כפור וקרח) **כפתים, מלשון פת לחם, היינו שאומר שיעשו תשובה על מנת לקבל פרוסה פת לחם, אזי לפני קרתו מי יעמוד, שאפילו הקורה שבבירה מקעקעין, כל כך תגדל התשובה. ולא עוד, אלא ישלח דברו וימסס שהם קלי התשובה, מכיון ששולח רק דברו נמס לבם למים, ישב רוחו בעלמא יזלו מים, עיניהם יזלגו דמענות, כי איש על בצעו צוח ככלבא הב לן חי ומזוני^ל. אמנם מגיד דבריו ליעקב, לא כן יעשה, רק חקיו ומשפטיו לישראל, בתחלת הדרוש יגיד להם חקיו, מאי חק לישנא דמזוני הוא (ביצה ט"ז ע"א), להמשיך לב העם לקול הדורש, ואחר כך משפטיו, משפט לאלוקי יעקב, ישגבך שם אלוקי יעקב למלאות שם הוי' ברוך הוא וברוך שמו, לא מתאות עולם הזה ולא מתאות עולם הבא, לא עשה**

והטעם, כי בעובדי עבודה זרה התשובה היא אהבה התלויה בדבריהם של הבלי העולם הזה, ומה גם אולי מפני אימת עולם הבא מה שיצפה לחלקו מחסידי אומות העולם כפי מה ששומע מפה הנביא ההוא, ולכן התשובה הוא בקלות, כחולה המבין אופן רפואתו ואופן חליו והזיקו ממאכל פלוני, על כן חיש קל ישמע לקול הרופא. מה שאין כן בישראל אעפ"י שמדרך הנביא והמוכיח לעסוק בתחלת דבריו בעניני העולם הזה להטות און העם אליו, מ"מ מחויב הוא להבינם אחר כך כי אין זה כוונת הדרוש, ולא ככל הגוים בית ישראל כי אם לכבוד שמו הגדול המחולל בין הגוים, להאיר אופל אלמנה ליה, לא מאהבת עולם הזה ועולם הבא כי אם ימלא ה' כל משאלותיך, אהבה שאינה תלויה בדבר כלל, וזהו קשה מאוד להדריך העם בזה הדרך כי

הגוים שבים
מיראת העונש
ואהבת השכה
והיהודים -
לכבוד שמו
יתברך

טובה
למלא
ה'
גלות

לא
לחות
לא
לסדוג
ל

לד. לשון הפייט מוסף ליום הכפורים סדר עבודה - אופל אלמנה תאיר. לה. ראה פרקי דר"א (פמ"ב) דלאחר מ' שנה חזרו למעשיהם הרעים הרבה מן הראשונים. ובילקוט זנה (רמז תקנ) הגרסא היא "מ' יום". ועיין לעיל שבת שובה דרוש טו [כ"ג ג'] ד"ה בהפטרות, ובמצויין שם. לה. לשון תיקוני זהר כ"ב ע"א.

כן לכל גוי משפטים כל ידעום רק חק מזוני הנ"ל, הללו י"ה ולא לשם ו"ה ב"ה.

לבן יתן החי אל לבו בהתפללו שלא יקפיד להסכמת הס"ם, רק להעבירו, ואז כוונת שעיר המשתלח לא לדורון כי אם להגביהו מאוד, שאפילו ישראל שהם שונאיו מכבדין אותו היום, ועי"ז יושפל גאונו, לפני שבר גאון. ולכן כשהיו ישראל עושין רצונו של מקום ולא רצון עצמם כי אם לכבוד שמו הגדול כנ"ל, אזי היה הלשון זהורית מלבין על דרך כש"לג ילבינו (ישעי' א' י"ח) לז, לפני ש"בר ג'און ר"ת אותיות של"ג. וזהו כי הנה אויבין ה' (תהלים צ"ב י'), שאנו מגביהים האויב עד ה' כביכול להקריב קרבן לפניו, עי"ז כי הנה אויבין יאבדו לפני שבר גאון, כמו שהשוותה אסתר את המן למלך להאכידו, ועי"ז יתפרדו כל פועלי און, הפח נשבר יתפרד זה מזה כנ"ל, ותום כראים קרני כנ"ל מבואר היטב.

ביום כפור צריך לכוון שלא להיכנס לס"ם, אלא להגביהו כדי שיפול ויאבד

משלחן אחרים ואין העולם חשך בעדינו, כי אם ויזרח לו השמש ממש (בראשית ל"ב ל"ב), בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש (עובדיה א' י"ח), וליהט אותם היום הבא (מלאכי ג' י"ט). וזהו כן יאבדו כל אויבין ה' (שופטים ה' ל"א) המוגבהים עד ה' כנ"ל, ועי"ז ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, ויזרח לו השמש כנ"ל, ותרגם יונתן כצאת השמש בגבורתו שהוא שמש דלעתיד לבא, וכ"כ תוס' בפרק קמא דב"ב (ה' ע"ב ד"ה ומצדיק). ושמש דלעתיד לבא הוא שבעתים כאור שבעת הימים והוא שמ"ג פעמים משמש של עכשיו עיין בתרגום יונתן, ועיין בספר עשרה מאמרות לה נפלאות על זה - ולענינו יובן, כי בית יעקב אש ובית יוסף להבה, א"ש להב"ה גימטריא שמ"ג ל"ט.

והנה במכירת הבכורה כתיב (בראשית כ"ה ל') כי עיף אנכי יש לפרש על דרך הנ"ל, שעשו היה אז ברום מעלתו כי עבר באותו היום ג' ראשי עבירות, עבודה זרה גילוי ערוות שפיכות

ביום מכירת הבכורה עשו היה ברום מעלתו, ואז נפל למכור הבכורה

ואם עושים כן אזי אין אנו נהנין

כשנשוב בכונה הראויה, איננו נהנים משלחן הס"ם, ואין העולם חשך בעדנו

לז. בקונטרס הכת"י לתלמיד מון ז"ל הנ"ל, במאמרים ליו"כ כתב בזה מון, וז"ל: "קוה לשלום ואין טוב, לעת מרפא והנה בעתה (ירמ' ה' ט"ו). ידוע כשהגיע יו"כ בשעת דחיית השעיר לצוק או נעשה שלום בין ישראל להשטן ולמד עליהם סגוריא והלבין לשון של זהורית (קמא ס"ז ע"א), ומאז הלכו לאחור לא הלבין, והיו ישראל מבעיתין ומתפחדין כידוע, והכל בעון ביטול טוב התורה. לכן כשתסיר מספר טו"ב משלו"ם ישאר מספר שט"ן, דוק ותשכת. וזהו כשאנו מקוים לשלו"ם ואין טו"ב התורה אצלינו, מה יועיל קיווי השלום הזה, הלא לעת מרפא - יו"כ, והנה בעתה, לא ילבין ח"ו לשון של זהורית. אך אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו (ישעי' א' ט'), אזי אם יהיו חטאיכם כשנים כש"לג ילבינו, כאמור באותה פרשה (שם פסוק י"ה)". לח. מאמר אם כל חי ה"א סי' כ"ה, וראה עוד במאמר צבאות ה' ה"ב. לט. בתו"מ וישב קס"א ב' ד"ה באה: "באה מנגלעד (בראשית ל"ז כ"ה). גלעד ש"כס מוצרימה, רמו ר"ת שמ"ג, שהוא חמה דלעתיד לבא שבעתים שבעה פעמים שבעה, שהיא מספר שמ"ג, שהיא א"ש להב"ה, יעקב אש יוסף להבה (עובדי' א' י"ח) - שצדיקים מתרפאים ורשעים נידונים (גדרים ה' ע"ב), ועל כן בהעדר יוסף נשאר אש של יעקב בלי להבה, אמר אל בני א"בל ש'אולה (שם פסוק ל"ה), ר"ת א"ב א"ש". ועי"ע שם קיד' א' ד"ה ויפגע.

רמים כאשר חכמי שהן נגד קנאה תז לישון הרע ר"ת ע ג' משחיתים, משח לקמן אי"ה. ג' ז שהם גרמו עשיית דכתיב (שמות ל"ד: להנ"ל, לכן היה א הטעימו יעקב מנ: המשתלח הנ"ל ל: תולע נעשה שלג, לו

והנה גודל המרי בסר ושיני ל"א כ"ח, והוא סמא"ל גימטריא אחר קנ"א הוא נגד שפיכות דמי כבוד עבודה זרה עובר עבודה זרה כי קנאה נגד שפי על כפילת טו

נשמו של הס"ם נרמזה שלשת העברות החמורות, שעשו נכשל בהן באותו היום

ודו"ל דרשו ב) דם דכתי (ירמי' ד' ל"א) ועיף הוא לשון במנחות (מ"ב ע' והיינו כפל סמא"

במכירת הבכורה היה עשו כמו הס"ם ביום כפור, שישראל כביכול מכבדים אותו - כדי להשפילו

מ. כ"ה גם בחת"ס כמדומה לי שמעתי ד"ה א"כ, ובריש הסו דורשי רשומות: "עג" רצ"ט א' ד"ה ובזה, מא. ראה זהר ה"ג באופן. מ

שיל"ת

ספר

חתם סופר

דרשות

השלם המפואר

כרך רביעי:

שבת הגדול, פסח, שביעי ואחרון של פסח
ספירת העומר, שבועות, מגילת רות

מרבנינו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת והידושי "חתם סופר"

יצא לאור במהדורה הראשונה בשנת תרפ"ט מכתו"ק,
בתוספת ציונים מתנ"ך ומחז"ל, והערות "שער יוסף"
על ידי הגה"צ רבי יוסף נפתלי שטרן זצ"ל חתן הג"מ שלמה אלכסננדי סופר זצ"ל
בן מרן רבי שמועון סופר זצ"ל אבדק"ק קראקא ובעל מכתב סופר
בן מרן רבנו המחבר זצ"ל

ועתה יוצא לאור במהדורה מושלמת חדשה ומפוארת
על ידי מבין להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובב"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווייג

[ח"ג ס"ה א']

המטבע של מלך אחד, אם כן אין מחללין זה על זה, ומשום הכי הנריך להניח מעום מצימו ולחלל עליהם, ונכון וק"ל נח.

בי"ד יום לחדש בערב נמי נימא דקאי אי"ד, והלא קאי אערב שלאחר י"ד, וה"נ קאי אערב שלאחר ט' ע"ש. והשתא א"ש, די"ל דאינהו ס"ל כהך דירושלמי, ומכל שכן לפי מה שאכתוב לקמן אי"ה דהך דרשא כאב"י (פסחים ט' ע"ב) דייקא, אם כן יפה תני ליה ר' חייא בר רב מדפתי לר' ביבי בריה דאב"י, דמסתמא כאב"ה ס"ל, ואם כן הך בערב דבי"ד לחדש נמי קאי אערב שלפני י"ד, וה"נ קאי אערב שלפני תשעה שיתחיל להתענות, והיינו להרבות באכילה סא, ומזה ראייה דמותרים לאכול בשר כלילה אותם שנוהגים שלא לאכול בשר כי אם ביום שאין אומרים תחנון, ומג"א (ס"ו תר"ד סק"א) מסתפק קצת בזה ע"ש ס"ב.

בירושלמי ריש פירקין (פסחים פ"א ה"א) נט' מייתי ליה לבדיקה דאורייתא מקרא (שמות י"ב י"ד-י"ח) ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם בראשון בי"ד יום לחדש בערב, ע"ש, וכן מייתי ליה בה"ג (ס"ו י"א ד"ה ומחייבין) ע"ש. והנראה מלשון הירושלמי למעייין בפנים דדריש האי בערב אלעיל ושמרתם את היום וכו' בי"ד לחודש בערב, ר"ל מערב שלפניו יעשה שמירה ליום דהיינו בדיקת חמץ, וכן אמר בירושלמי שיהיה לילה ויום משומר ע"ש בפנים ס. ובזה מירושב קושית תוס' ברכות ח' ע"ב (ד"ה כאלו) דרב ביבי בר אב"י (בעי) סבר לאשלומינהו לפרשתא דכולי שתא במעלי יומא דכפורי, תני ליה ר' חייא בר רב מדפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב (ויקרא כ"ג ל"ב), וכי בתשעה מתענין וכו'. והקשו תוס' אם כן הא דכתיב בראשון

ד"ה ד"ה ד"ה קודם י"ד לחודש בערב אתא בירושלמי דערב י"ד היינו קודם י"ד

→ גדולי ירושלים סברו דכשלא נעשה פסח ליכא חיוב בלחם עוני

ובזה י"ל מדרש (איכ"ר א' כ"ח) גלתה יהודה מעוני על שלא אכלו מצה בפסח, דריש ליה מלשון לחם עוני, ד"א על שלא התענו ביום הכפורים סג, דריש ליה מלשון עינוי. ולפע"ד י"ל דבכל מקום שתמצא כך לא חרבה ירושלים אלא בשביל דבר פלוני, אין הכוונה על

נת. עיין בח"י הת"ס על מס' ביצה י' ע"ב (ס"ז א') ד"ה חולין, (שער יוסף). נט. הביאו מרן לעיל שבת הגדול דרוש כב [ח"ג נ"ו ב'] ד"ה ויל, עיי"ש. ס. ז"ל הירושלמי: "כתיב ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותי מארץ מצרים, בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות וגומר, מה אנו קיימין, אם לאכילת מצה כבר כתיב שבעת ימים מצות תאכלו (שם פסוק ט"ו), ואם לומר שמתחיל בארבעה עשר והכתיב עד יום האחד ועשרים לחדש (פסוק י"ח), אלא אם אינו ענין לאכילת מצה תניחו ענין לביעור חמץ. למה כלילה וכו', ושמרתם את היום הזה לדורותיכם לחוקת עולם, עשה שיהו היום והלילה משומרין, [דכתיב בתריה בראשון בי"ד לחודש, משמע שכל יום י"ד ישמרו לבער החמץ, דהא בראשון בי"ד אביעור חמץ קאי כדלעיל, הלכך צריכין להתחיל לבער מתחילת ליל י"ד - קרבן העדה]. ויתחיל בשלשה עשר ויהא היום והלילה משומרין, אף אית ליה כ"י דמר רבי יוסי [שאור הנר יפה לבדיקה כלילה, ולכך בעינן לבדוק כלילה - שם] ויתחיל אור לשלשה עשר, אין כינוי יבדוק אפילו מראש חדש [אה"נ אי בודק כלילה ואינו מכניס לשם חמץ, אפי' מר"ח סג - שם]. סא. וכן תירץ בשירי קרבן בירושלמי שם את קושיית התוס'. (שער יוסף). סב. ועיין מש"כ מרן בהגהות שו"ע שם. סג. ל"מ.

י"אור הסתירה רש"י, אימתי מחללין וע"ז יוספתי על יעות מביתו

פריצי הדור דמפורש בקרא דהיו עובדי עבודה זרה, אך גדולי הדור לא יכלו להגן בשביל איזה חטאים פרטיים שהיו בהם, ואין ספק שגדולי הדור לא אכלו חמץ בפסח ח"ו ולא אכלו ביום הכפורים. אך י"ל בהקדים דהירושלמי הנ"ל דס"ל בערב קאי אלעיל, אם כן לא מיתרא ליה בערב תאכלו מצות לקובעו חובה בזמן הזה (פסחים ק"כ ע"א), והוה ס"ל אפילו בזמן שבית המקדש קיים בשעה שהיו דלתות המקדש נעולות בימי מלכות יהודה הרשעים שלא נעשה פסח כמבואר בפסח חזקיה ופסח יאשיה (מ"ב כ"ג כ"ב), באותו זמן ליכא מצות עשה של אכילת מצה בלילה הראשונה^{סד}, ואותו העת לא אכלו גדולי ירושלים מצה בלילה הראשונה לחם עוני כי אם מצה עשירה בחלבא ודובשא.

אלא לפי"ז על כרחך ס"ל בערב קאי אלעיל, ואם כן גם בט' לחדש בערב קאי אלעיל וצריך לאכול ולשתות בט', והם לא עשו כן והעלה עליהם כאילו אכלו בעשירי, דכשם שהאוכל בט' כאילו התענה בט' ועשירי ה"ה נמי בהיפוך^{סה}, והם עשו שלא כדין ממ"נ או מה שלא אכלו לחם עוני בפסח או מה שלא התענו ביום הכפורים כנ"ל, וק"ל.

ובזה יתיישב הוויכוח שבין מרדכי לאסתר ששלחה לו לך כנוס את

גדולי ירושלים לא אכלו בעומ"מ, שלא כדין

מרדכי ואסתר נחלקו בבדיקה ואכילת מצה בזה"ו או מדאורייתא הן

כל היהודים וצומו עלי ג' יום (אסתר ד' ט"ז), ומרדכי השיב איך לא יאכלו מצה בליל פסח, והיא השיבה אם אין ישראל אין תורה ע"ש (אסתר ח' ז'). עוד איתא במדרש קהלת רבה על פסוק (קהלת ח' ה') שומר מצוה לא ידע דבר רע, זו אסתר שהיתה טרודה בבדיקת חמץ, ומשום הכי ומרדכי ידע את כל אשר נעשה (אסתר ד' א') ואסתר לא ידעה ע"ש. וקשה ממ"נ, אי היה זמן בדיקה מאי טעמא לא היה מרדכי טרוד גם כן, וכבר כתבתי בזה במקום אחר^{סו}. והנראה, דמרדכי הוה ס"ל דבדיקה אינה מן התורה, ולעומת זה הוה ס"ל אכילת מצה דאורייתא, על כן לא רצה לבטל מצות עשה דאכילת מצה מכל ישראל, ואסתר בהיפוך היה ס"ל דבדיקה דאורייתא, ועל כן היתה טרודה בבדיקה, ואכילת מצה בזמן הזה לאו דאורייתא, על כן לא איכפת לה בביטול מצוה דרבנן להצלת ישראל.

ואגב אפרש מעשה רבני אליעזר ורבי אליעזר בן עזריה ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק וכו'. ויש לדקדק וכי לא ספרו ביציאת מצרים רק פעם אחת בעיר הנקרא בני ברק, ומה עד שבאו תלמידיהם וכו' דקאמר. והנלע"ד, דלמ"ד אכילת מצה עד חצות (פסחים ק"כ ע"ב) והכי קיי"ל (שו"ע או"ח סי' תע"ז ס"א), אין מצות ספור יציאת מצרים אחר חצות

ביאור מעשה התנאים שהיו מסובין בבני ברק

סד. וכדס"ל לרבי אליעזר בר יעקב שם דבזמן דליכא פסח ליכא מצה. סה. וכ"כ בהגהות חכמת שלמה שו"ע ס' תר"ד דאם אינו אוכל בט' גם תענית עשירי לא הו' תענית עיי"ש. וע"ע לעיל ח"א י"כ דרוש א ד"ה והו' פירוש המשנה, ובמצויין שם. סו. עיין לעיל ח"ג ז' אדר דרוש א [ק"ל ב'] ד"ה כתיב.

בשעה שאין אך הנעורים ותושבחות המדברים בימינו. ועיי הראשונה הו בחצי לילה לה ענין עם לשונם (שמו) תשליכון א

אמנם מבני ברק כל הלילה לתקן מעות הפסח

סו. וכ"כ להק (ע"ד א') ד"ה וראה עוד מה הגדה של פסח ד"ה מוכרת דרוש ב [רס"ז] הביא מרן כן עא. כ"כ ביכ פסחים ק"ח בני בניו של ההגדה, כן נ כתב (עפ"י סו ניהו רבי עקי וכו', בגיטין נ שכתב החת" מצרים כל א ר' אליעזר ט שאין יוצאין ברק, ועיין ב לעיל ח"ג פו

כוכבי אור

מאת

הגאון הגדול צדיק ונשגב שמו
מרן יצחק בלאזער זצ"ל

מלפנים רב בעה"מ פעטרבורג, ומנ"כ בעה"ק ירושלים ת"ז
בעה"מ שו"ת פרי יצחק ב"ח, וס' אור ישראל

כולל מאמרים מכי"ק ביראת ה' ובדרכי התשובה

ירושלים – תש"ד

—ח—

תבלין התורה — כפרוטגמא חדשה

7 ← בגמי (ברכות ה') לעולם ירגזו אדם יצ"ט על יצה"ר. נצחו מוטב, ואם לאו — יעטק בתורה, נצחו מוטב, ואם לאו — יקרא ק"ש כו'.
 בגמי (ב"ב ט"ו) ברא הקב"ה יצה"ר, ברא לו תורה תבלין, [ואמרו עוד] תורה בעידנא דעטיק בה אגוני ומצלי [מיצה"ר, סוטה כ"א ע"ש, וא"כ מה שייך לאחר שעוסק בתורה שלא ינצח את יצה"ר, שאמרו ואם לאו — יקרא ק"ש]. ועי' באגרת גאון ישראל.

והנה הטור בהל' ק"ש (סי' ס"א) כתב, ויקראנה ביראה ובכוונה. כתב רב עמרם, לשויא אינש לק"ש בכל זמן דקרי לה כפרוטגמא חדשה. פירוש פרוטגמא כתב המלך על בני מדינתו, שק"ש הוא פרוטגמא דקב"ה כו'. והבי"י כתב, ויקראנה, כלומר שלא תהיה בעיניו שכבר שמע אותו הרבה פעמים שאינו חביב אצלו. וכך אמרו חז"ל (פסיקתא זוטרתא ואתחנן ו'), „בכל יום יהיו בעיניך כחדשים“.

← הדבר הוה, שיהי בכל יום כחדשים, יש להסביר בדרך השכל. על כל אדם לשמור חוקי המדינה, ומאז יצא חוק חדש וגכתב בספר המשפטים החובה על כל אדם לנצור אותם, כל זמן שלא ישתנה ולא יתחלף החוק, אולם החוב אשר מוטל לשמור תמיד הוא רק מכח הפעם הראשון, וזהו החוק לשמור כל זמן שלא ישתנה, אבל רצון המחוקק הוא לא תמיד, כי הלא אדם הוא ויתנהם, ומי יודע אם לא גשתנה רצון המחוקק שנית, אולי כבר שכח או הסיח מדעתו. לא כן התורה הקדושה. לא רק מאשר לפני אלפים שנה נצטוינו לשמור תמיד, אך התורה הוא רצונו של הקב"ה, ורצונו הוא בכל רגע שנשמור התורה. וכמו שנצטוינו לשמוע אל דברי הנביא אשר יאמר בשם ד' בכל רגע, כן קבלנו מפי אדון כל הנביאים, אשר התורה היא לעד לעולם, ורצונו ית"ש הוא בכל עת שנשמור תורה, ובכל עת שיזדמן איזו מצוה, בזה הרגע רצונו יתברך שנשמור מצותו ורצונו, וזה אנו יודעים מאדון כל הנביאים. הוא הדבר, אשר בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים, כי רצונו הלא הוא כל יום ויום, וממילא [צריך] שיהי חביב אצלנו כשעה ראשונה!

← והנה חז"ל אמרו (גדרים פ"א) „על מה אבדה הארץ“ (ירמי' ט') דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו חקב"ה בעצמו וכו' — שלא ברכו בתורה תחלה. היינו, שלא היתה חשובה בעיניהם כ"כ לברך עליה, עי' בר"ן שם [שפי' כן בשם ר"י, ועוד כתב שם, דעכצ"ל שהיו עוסקין

28

בתורה תמיד, דאל"כ למה לא ידעו החכמים והנביאים להשיב על מה אבדה הארץ וכו' ע"ש].

→ (* וי"ל כי עיקר השאלה היתה, מהיכן באו לחטאים הגדולים [שע"י בא החורבן]. והלא אחז"ל ברא הקב"ה יצה"ר, ברא לו תורה תבלין, ותורה בעידנא דעסיק בה אגוני ומצלי, [וא"כ למה לא הגינה עליהם התורה — שעסקו בה תמיד — להצילם שלא יחטאו בחטאים הגדולים שהביאו עליהם החורבן].

→ אך חז"ל אמרו (ברכות ס"ב) [גבי דוד המע"ה] שלפיכך, ויכסחו בבגדים ולא יחם לו" (מלכים א' א'), מפני שביוה את הבגדים, שכרת כנף מעיל שאול במערה ע"ש. והיינו, כי בטבע הבגדים להחם הגוף, וזה מתנת השי"ת, ומאחר שביוה את הבגדים, לא עשו את פעולתם! וכן הדבר הזה, התוה"ק היא תבלין ליצה"ר, וזתי סגולה רוחנית, זמי שהתורה אינה חשובה בעיניו, לא תפעול פעולתה להיזת תבלין נגד יצה"ר!

→ וזהו שאמרו, נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה, נצחו מוטב, ואם לאו יקרא ק"ש, [כלומר]: ואם לאו, דהיינו, שהתורה לא תנצח את היצה"ר, בדאי הוא משום שהתורה אינה חשובה בעיניו כנ"ל, ע"כ יקרא ק"ש, [דהיינו כפרוטגמא חדשה], שיהיו בעיניו ד"ת כחדשים וכנ"ל. וכאשר התורה תהי חשובה בעיניו, ממילא תהי תבלין ליצה"ר לנצור ארחות חיים!

— ס —

ובחרת בחיים

(ספרי פ' ראה) ראה אנכי כו', לפי שנאמר (דברים ל') החיים והמות נתתי לפניך, שמא יאמרו ישראל, הואיל ונתן הקב"ה לפנינו שני דרכים, גלך באיזו מהם שגרצה ת"ל, „ובחרת בחיים” כו'.

(*) נראה שחסר כאן בכת"י, ואפשר שהי' קשה לאדמו"ר הגהמ"ח וצוק"ל לפרש בסעי' שמפני שהתורה לא היתה חשובה בעיניהם כ"כ וכו' כמ"ש בר"ן, משום כך יחרב המקדש ואבדה הארץ וכו' וכו', והלא עסקו בתורה תמיד, ואף שלא עסקו בה לשמה, כמ"ש הר"ן שם, כבר אמרו חז"ל בכמ"ק, לעולם יעסק וכו' אע"פ שלא לשמה וכו'. ועוד הרי אמרו (יומא ט') מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני ג' דברים: ע"ה, גילוי עריות, שמיכות דמים, ולכן פי' אדמו"ר, כי עיקר השאלה היתה, מהיכן באו לחטאים הגדולים וכו'.